

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ
ІНСТИТУТ ПРАКТИЧНОЇ КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА АРТ-МЕНЕДЖМЕНТУ
КАФЕДРА АРТ-МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ІВЕНТ-ТЕХНОЛОГІЙ**

На правах рукопису

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістр

на тему:

**ПОЧАТКОВА МУЗИЧНА ОСВІТА В УКРАЇНІ:
СУЧАСНІ СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ
(НА ПРИКЛАДІ КОМУНАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ
«ГНІВАНСЬКА ДИТЯЧА МУЗИЧНА ШКОЛА»)**

Виконала студентка II курсу,

Групи МКД-11-20з

Спеціальності: 028 Менеджмент
соціокультурної діяльності

Юрчишина Ірина Анатоліївна

Керівник:

Доктор історичних наук, професор
Захарова О.Ю.

Рецензент:

Заслужена артистка України,
Кандидат мистецтвознавства, доцент
Київського національного
Університету культури і мистецтв
Кдирова І.О.

Допущено до захисту:
протокол засідання кафедри
№ 8 від 4 листопада 2021 р.
завідувач кафедри арт-менеджменту
та івент-технологій
проф. Копієвська О.Р.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ДМШ – дитяча музична школа

ДХШ – дитячі художні школи

ДШМ – дитячі школи мистецтв

ЄС – Європейський Союз

ЗМІ – засоби масової інформації

ІТ – інформаційні технології

КЗ – комунальний заклад

НБСМОУ – Національна багаторівнева система музичної освіти

України

ОНМЦКіМ – обласний науково-методичний центр культури і мистецтв

СЗОШ – середня загальноосвітня школа

СТРКТУРА РОБОТИ

ВСТУП	4
1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ	10
1.1. Музична освіта як об'єкт наукового вивчення: функції, завдання. Характеристика базових понять	10
1.2. Історичні засади становлення вітчизняної музичної освіти.....	24
Висновок до 1 розділу	31
2. ПОЧАТКОВА МУЗИЧНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: ЗМІСТ, ФОРМИ, ЗАВДАННЯ	33
2.1. Система дитячих музичних шкіл та їх місце в сучасному культурному просторі України	33
2.2. Музична освіта як чинник особистого розвитку, індивідуальних здібностей та естетичних пріоритетів дітей та юнацтва	43
2.3. Конкурси та фестивалі дитячої творчості як чинники розвитку музичної освіти	50
Висновки до 2 розділу	59
3. ДИТЯЧІ МУЗИЧНІ ШКОЛИ В КОНТЕКСТІ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ (НА ПРИКЛАДІ КОМУНАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ «ГНІВАНСЬКА ДИТЯЧА МУЗИЧНА ШКОЛА»)	60
3.1. Культурно-освітній потенціал навчального закладу	60
3.2. Участь музичної школи в культурному житті Вінничини	72
3.3. Напрями та перспективи розвитку музичної школи	77
Висновки до 3 розділу	82
ВИСНОВКИ	83
СПИСОК ДЖЕРЕЛ	94
ДОДАТКИ	106

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасні процеси державотворення, соціокультурні трансформації та інтеграція України у світовий культурний простір визначили важливу роль музичної освіти, яка є специфічною складовою освітньої галузі. Саме музична освіта забезпечує реалізацію важливих для держави завдань – збереження і популяризацію національного культурного надбання та традицій, формування естетичної культури, художнього світогляду особистості та нової системи цінностей, вирішення проблем багатогранного виховання дітей і молоді, залучення їх до мистецького досвіду. Це потребує нових підходів, ідей у сфері музичної освіти, в якій мають об'єднатися традиції і новаторство, стійкість і змінність, що створюють неперервний процес історичної спадкоємності, збереження культурного наслідку і творчого відновлення.

Дорожня карта мистецької освіти, яка прийнята ЮНЕСКО у 2006 р. зазначається, що «Культура і мистецтво – це найважливіші компоненти всебічної освіти, які забезпечують повний розвиток особистості. Тому право на мистецьку освіту є загальним правом людини...». Також чітко акцентується на важливій ролі мистецької освіти як засобу, що сприяє розвитку людських ресурсів, необхідних для використання їх цінного культурного капіталу. Ці тези актуалізують царину музичної освіти. Тож, природно, що у сучасному процесі реформування національної школи все чіткіше прослідковується зростання інтересу вітчизняної гуманітарної думки до широкого спектру проблем мистецької освіти, зокрема музичної.

Культурологічний, мистецтвознавчий та загальнотеоретичний підходи до цього питання визначили домінуючі пріоритети в галузі. Вони сформовані на основі комплексного аналізу стану культури сучасного суспільства та викликають надзвичайну стурбованість фахівців, оскільки свідчать про глибоку духовну кризу, загублення ціннісних орієнтирів, моральну ваду чи навіть духовну деградацію людини. Дефіцит культури проявляється в

обмежуванні духовних потреб, невихованості, соціальної апатії, відсутності інтелігентності, національних забобонах і анархічній вседозволеності. На думку вчених і практиків саме мистецтво та галузева освіта є тими рушійними силами, які оздоровлять суспільство, змінять духовну атмосферу, забезпечать трансляцію культурної світової спадщини і врешті сприятимуть подоланню духовної кризи суспільства. А осягнення молодим поколінням музичних традицій, їх вивчення містять в собі джерела майбутнього, спосіб пізнання минулого і майбутнього, а, отже, еволюції [36, С. 159].

Дослідження змісту, форм і тенденцій вітчизняної початкової музичної освіти в контексті сучасних соціокультурних перетворень, визначення її місця в сучасному культурному просторі України та як вагомого чинника особистого розвитку, індивідуальних здібностей та естетичних пріоритетів дітей та юнацтва зумовили актуальність теми нашої магістерської роботи.

Джерельна база дослідження. В процесі наукового вивчення теми нами опрацьовано корпус джерел, який дозволив дослідити її всебічно та комплексно.

Важливу групу джерел складають законодавчі та нормативно-правові акти, які визначають засади розвитку освіти, в тому числі і початкової музичної в Україні, її зміст, форми, завдання, регламентують діяльність закладів освіти [54; 57; 67 – 72; 82].

Основи вітчизняної музичної освіти та педагогіки в її актуальних орієнтирах визначені працями І. В. Барвінок, В. В. Белікової, Н. П. Гуральник, О. М. Олексюк, Г. М. Падалки, О. Я. Ростовського, О. П. Рудницької, Л. М. Сбітневої, О. В. Супрун, Т. М. Турчин, В. В. Шульгіної та ін. [2 – 6; 17; 55; 60 – 63; 76 – 80; 87; 91 – 95; 101]. Ми спиралися на ґрунтовні монографічні дослідження: Б. О. Голешевич «Евристичні основи педагогіки загальної музичної освіти» [13]; О. Лобова «Формування основ музичної культури молодших школярів : теорія та практика» [42]; Д. Б. Кабалевський «Виховання розуму і серця: книга для вчителя» [30 - 32]; «Музична освіта: філософський, мистецтвознавчий та педагогічний наголоси» за ред. Н. А.

Овчаренко, Я. В. Шрамка [51]; «Мистецька освіта в Україні: теорія і практика» за ред. О. В. Михайличенко [46] та ін.

Методологічні засади загального естетичного та поліхудожнього навчання і виховання заявлені в дослідженнях Ю. О. Блудової, Н. О. Герасимової-Персидської, А. В. Дмитрухи, Д. С. Кабалевського, В. М. Квашука, Г. Г. Коломієць та ін. [7; 12; 21; 30 – 32; 34; 38].

Інформативними щодо окреслення та вирішення проблем музичної освіти є підходи, які розвинені сучасними вченими в дисертаційних дослідженнях О. Борисової, С. Дицьо, Б. Жорняк, А. Ковтун, О. Лобової, Л. Сбітневої, Т. Турчин та ін. [8; 20; 26; 37; 42; 78 – 80; 91 – 95]. Музична освіта як феномен культури розглядається Ю. Блудовою, Т. Кіреєвою, Т. Колос, В. Павлученко, Г. Падалкою, О. Рудницькою, С. Чепігою та ін. [7; 36; 39; 59 – 63; 67; 96].

Визначення теоретичних і практичних засад початкової освіти знайшли суттєвий відбиток у роботах Н. Гуральник, Т. Турчин, В. Черкасова [17; 95; 97 – 99; 101], В. Шульгіної, зокрема, пріоритети музичної початкової освіти окреслено в працях В. Булгакової, І. Онищук, О. Сироежко та ін. [9; 56; 81].

Аналіз тенденцій та проблем початкової музичної освіти в період сучасних соціокультурних перетворень знаходимо у публікаціях українських та зарубіжних вчених, які презентовані у фахових виданнях, часописах та матеріалах науково-практичних конференцій, це доробки: Т. Бурдени, Н. Данько, А. Дмитрухи, В. Квашук, Л. Масол, С. Миколінської, І. Полевікова [10; 19; 21; 34; 43; 4565 – 66].

Для уточнення тлумачення та характеристики базових понять ми зверталися до енциклопедичних видань, словників та довідників [14; 52; 85; 86; 88; 104].

Як потужний інформаційне ресурс ми використовували мережу інтернет. Зокрема, багатий фактографічний матеріал про мистецьке життя регіонів, культуротворчий потенціал музичних шкіл, проведення дитячих мистецьких фестивалів і конкурсів тощо, міститься на офіційних сайтах

державних інституцій, фахових мистецьких асоціацій, закладів культури та мистецтва, органів місцевого самоуправління [107; 110 – 119].

Об'єкт дослідження – початкова музична освіта в Україні.

Предмет дослідження – вплив сучасних соціокультурних трансформацій на початкову музичну освіту в Україні.

Мета магістерської роботи полягає у виявленні змісту, форм та особливостей функціонування початкової музичної освіти в Україні в контексті сучасних соціокультурних перетворень, визначенні шляхів її подальшого удосконалення.

Для досягнення мети нами визначені такі *дослідницькі завдання*:

- виявити та дослідити джерела за проблематикою дослідження;
- охарактеризувати музичну освіту як теоретичну категорію, визначити її зміст, функції та завдання;
- здійснити історичну ретроспективу становлення та розвитку вітчизняної музичної освіти;
- дослідити сучасну систему музичних шкіл як суб'єктів культурного простору України;
- визначити роль і місце музичної освіти і виховання в особистому та естетичному розвитку дітей;
- охарактеризувати конкурсно-фестивальну діяльність в розвитку музичної освіти;
- на прикладі Гніванської дитячої музичної школи дослідити культурно-освітній потенціал навчальних закладів початкової музичної освіти в контексті сучасних соціокультурних трансформацій;
- визначити їх роль в культурно-мистецькому житті регіону, окреслити подальші перспективи.

Методологічну основу дослідження становлять:

- принципи історизму, наукової об'єктивності, єдності теорії і практики, що дозволили скласти комплексне уявлення про предмет дослідження;
- ідеї про соціальну обумовленість освіти, системи навчання і виховання;

- концептуальні засади культурологічного підходу, за яким музична освіта та естетичне виховання дітей розглядається як соціальне явище, складова сучасного загальнокультурного процесу.

В процесі розв'язання поставлених в магістерській роботі завдань нами було використано комплекс загальнонаукових та спеціальних *методів наукового дослідження*: аналіз і синтез, порівняння, узагальнення, систематизації, класифікації, описово-аналітичний, термінологічний, ретроспективний та причинно-наслідковий аналіз стану практики музично-естетичного виховання в Україні. Ці методи забезпечили:

- комплексне пізнання предмета дослідження;
- виявлення сутнісних характеристик і закономірностей функціонування системи початкової музичної освіти в умовах сучасних трансформацій;
- визначення можливостей удосконалення практики музично-естетичного виховання в Україні.

Базою нашого дослідження є Комунальний заклад Гніванська дитяча музична школа.

Наукова новизна роботи полягає в постановці проблеми дослідження; у виявленні особливостей функціонування закладів початкової мистецької освіти в процесі сучасних соціокультурних перетворень; дана оцінка та розроблено шляхи вдосконалення діяльності КЗ «Гніванська дитяча музична школа», спираючись на власний досвід роботи у цьому закладі.

Теоретичне та практичне значення магістерської роботи. Матеріали можуть слугувати підґрунтям для подальших наукових вивчень теми модернізації сучасної музичної освіти в Україні. Основні положення, висновки та узагальнення будуть корисні практикам-освітянам для впровадження і ефективного використання з метою покращення роботи закладів початкової музичної освіти; а також можуть використовуватись студентами фахових навчальних закладів в процесі самостійної роботи та підготовки до практичних та семінарських занять.

Апробація результатів дослідження. Матеріали магістерського дослідження були оприлюднені на V Міжнародній науковій конференції молодих вчених, аспірантів та магістрантів «КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО: СУЧАСНИЙ НАУКОВИЙ ВИМІР», яка проходила 4-5 листопада 2021 року, тема доповіді: «Початкова музична освіта в Україні: сучасні соціокультурні трансформації»

Структура магістерської роботи підпорядкована логіці наукового пізнання, відповідає визначеній меті та науковим завданням. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, поділених на підрозділи, загальних висновків, списку джерел (119 позицій) та 13 додатків. Загальний обсяг роботи 119 сторінок.

У *вступі* охарактеризовано актуальність теми магістерської роботи, здійснено огляд джерел за темою вивчення, визначено мету, наукові завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, його наукова новизна, теоретичне і практичне значення. Також міститься інформація про апробацію результатів магістерського дослідження.

Перший розділ присвячено дослідженню теоретичних засад музичної освіти та виховання, визначено їх функції та завдання; охарактеризовані базові поняття наукової теми; здійснена ретроспективний огляд основних етапів становлення вітчизняної музичної освіти.

У *другому розділі* охарактеризована сучасна система музичних шкіл в Україні, аналізується діяльність, зміни в епоху соціокультурних перетворень; визначається їх роль в особистому творчому та естетичному розвитку і вихованні дитини. Проаналізовані конкурси та фестивалі дитячої творчості, визначено їх потенціал як вагомих чинників розвитку музичної освіти.

У *третьому розділі* на прикладі Комунального закладу Гніванська дитяча музична школа досліджено культуро-творчий та освітній потенціал навчального закладу початкової музичної освіти, його роль в мистецькому житті Вінниччини; надано рекомендації для подальшого розвитку.

Висновки підсумовують результати дослідження.

У додатках – ілюстровано викладений у магістерській роботі матеріал.

1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

1.1. Музична освіта як об'єкт наукового вивчення: функції, завдання. Характеристика базових понять.

Входження України до світового та загальноєвропейського культурного і освітнього просторів, прийняття законодавчих документів, що регламентують освітню діяльність, зміна освітніх парадигм, пошук нових ціннісних орієнтирів прискорили процеси модернізації вітчизняної музично-освітньої галузі. Згідно Закону України «Про освіту» (2017 р., Розділ II, Ст. 21) мистецька освіта належить до спеціалізованої освіти. Це освіта мистецького спрямування, яка може здобуватися в рамках формальної, неформальної, інформальної освіти, спрямована на здобуття компетентностей у відповідній сфері професійної діяльності під час навчання у безперервному інтегрованому освітньому процесі на кількох або всіх рівнях освіти та потребує раннього виявлення і розвитку індивідуальних здібностей.

Мистецька освіта передбачає здобуття спеціальних здібностей естетичного досвіду і ціннісних орієнтацій у процесі активної мистецької діяльності, набуття особою комплексу професійних, у тому числі виконавських, компетентностей та спрямована на професійну художньо-творчу самореалізацію особистості і отримання кваліфікацій у різних видах мистецтва. Мистецька освіта включає:

- початкову мистецьку освіту, що здобувається одночасно з початковою та базовою середньою і полягає в набутті здобувачем компетентностей початкового рівня в обраному виді мистецтва;
- профільну мистецьку освіту, що здобувається на основі початкової мистецької освіти одночасно з повною загальною

середньою освітою та орієнтована на продовження навчання на наступному рівні мистецької освіти;

- фахову передвищу мистецьку освіту, що здобувається на основі початкової мистецької та базової середньої освіти з одночасним здобуттям повної загальної середньої освіти або на основі повної загальної середньої освіти та полягає в набутті здобувачем освіти професійних компетентностей за певною мистецькою спеціальністю;

- вищу мистецьку освіту, що здобувається на основі профільної або фахової передвищої мистецької освіти та повної загальної середньої освіти і полягає в набутті здобувачем вищої освіти компетентностей відповідного ступеня вищої освіти (молодшого бакалавра, бакалавра, магістра, доктора філософії/доктора мистецтва) за певною мистецькою спеціальністю [71].

Оскільки тема нашого дослідження безпосередньо пов'язана з початковою музичною освітою, акцентуємо увагу на тому, що нормативно-правові документи визначають, що початкову мистецьку освіту надають заклади спеціалізованої мистецької освіти (мистецькі школи). Мистецька школа (музична, художня, хореографічна, хорова, школа мистецтв тощо) є закладом спеціалізованої позашкільної освіти, який надає початкову мистецьку освіту і здійснює свою діяльність відповідно до Конституції України, Законів України «Про освіту», «Про позашкільну освіту», «Про культуру», інших нормативно-правових актів України, рішень засновників мистецьких шкіл, у тому числі місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, а також Положення про мистецьку школу і власного статуту. Початкова мистецька освіта здобувається одночасно з початковою та базовою середньою освітою і полягає в набутті здобувачем компетентностей початкового рівня в обраному виді мистецтва [67; 70; 71].

Початкова мистецька освіта поділяється на певні підрівні:

Елементарний – програма початкового підрівня розрахована на чотирирічний термін навчання, навчання відбувається паралельно з 1-4

класами у загальноосвітній школі. Головна *мета* – надати учням можливість ознайомитись з різними видами мистецтва та дати елементарні знання з предметів за обраним напрямком. Навчання відбувається за трьома напрямками: музичне мистецтво (інструментальне, хорове, фольклор); образотворче/декоративне мистецтво; хореографічне / циркове мистецтво.

Середній (базовий) – основний підрівень початкової мистецької освіти, програмою якого передбачено два варіанти його проходження: 1-й – загальний мистецький (полегшений, без подальшого професійного навчання); 2-й – початковий професійний (поглиблений, з підготовкою до наступного підрівня здобуття професійної мистецької освіти). Термін навчання – 5 (4) років, паралельно з 5 – 9 (6 – 9) класами загальноосвітньої школи. *Мета* – диференціювати початкову мистецьку освіту та надати можливість здобувачу обирати між поглибленим вивченням мистецьких предметів з подальшою можливістю продовження професійного мистецького навчання чи здобуванням початкової мистецької освіти за спрощеною програмою. Навчання відбувається за такими напрямками: музичне мистецтво (інструментальне, вокальне, хорове, фольклор); образотворче / декоративне мистецтво; хореографічне / циркове мистецтво; театральне мистецтво; кіно-, телемистецтво / мультимедіа.

Поглиблений – завершальний підрівень початкової мистецької освіти, програма якого розрахована на дворічний термін, навчання відбувається паралельно з 10 – 11 класами в загальноосвітній школі. Головна *мета* – надати можливість учням, які обрали для себе початковий професійний підрівень під час навчання на базовому підрівні початкової мистецької освіти, продовжити професійне навчання паралельно з закінченням загальноосвітньої школи. Передбачає такі напрямками: музичне мистецтво (інструментальне, вокальне, хорове, фольклор); образотворче / декоративне мистецтво; хореографічне / циркове мистецтво; театральне мистецтво; кіно-, телемистецтво / мультимедіа.

Надання початкової мистецької освіти здійснюють початкові мистецькі навчальні заклади – мистецькі школи, порядок організації і функціонування яких визначається Положенням про мистецьку школу (2018 р.). Мистецькі школи провадять свою діяльність за такими *напрямами позашкільної освіти*:

- художньо-естетичний, що забезпечує розвиток творчих здібностей, обдарувань та набуття здобувачами практичних навичок, оволодіння знаннями у сфері вітчизняної і світової культури та мистецтва;
- мистецький, що забезпечує набуття здобувачами спеціальних мистецьких виконавських компетентностей у процесі активної мистецької діяльності (п. 3).

У Положення також окреслені *основні функції* мистецької школи, якими є:

- надання початкової мистецької освіти;
- організація, забезпечення та провадження освітнього процесу для набуття здобувачами спеціальних здібностей, естетичного досвіду і ціннісних орієнтацій у процесі активної мистецької діяльності, формування у них теоретичних і практичних (у т. ч. виконавських) загальних та професійних компетентностей початкового рівня в обраному виді мистецтва;
- створення умов для професійної художньо-творчої самореалізації особистості здобувача початкової мистецької освіти;
- популяризація академічного та народного мистецтва, долучення до нього широкого кола громадян незалежно від місця проживання, віку та сфери зайнятості;
- формування потреб громадян у якісному культурному та мистецькому продукті, здобутті додаткових компетентностей у сфері культури, мистецтва, пробудження їх інтересу до творчості, спілкування з мистецтвом, мистецьких практик;
- пошук та підтримка обдарованих і талановитих дітей з раннього віку, розвиток їх мистецьких здібностей;

- здійснення інклюзивного навчання осіб з особливими освітніми потребами;
- створення умов для набуття здобувачами первинних професійних навичок і вмінь, необхідних для їхньої соціалізації, подальшої самореалізації та/або професійної діяльності;
- виховання громадянина України шляхом вивчення та виховання поваги до народних звичаїв, традицій, національних цінностей українського народу, етносів України, а також інших націй і народів;
- здійснення творчої мистецької, інформаційної, методичної, організаційної роботи (п. 6) [76].

Ми розглядаємо музичну освіту як різновид мистецької освіти та складову педагогічної науки, що має свої особливості, пов'язані зі специфікою та сферою функціонування. В усі історичні відтинки наука нерозривно пов'язана з еволюційним поступом людства. Як система знань вона є не лише специфічною формою суспільної свідомості, а й важливим фактором суспільного розвитку, процесом пізнання закономірностей буття об'єктивного світу, створення знань і їхнього використання. У музично-освітній галузі також існують закони, які відображають об'єктивні внутрішні зв'язки в жанрах музичного мистецтва, формах роботи, музично-педагогічних технологіях, принципах і методах музично-творчої діяльності та естетичного виховання, а також вивченні історичних процесів становлення і розвитку музично-освітньої системи.

До визначення поняття і змісту музичної освіти зверталися багато науковців. Наведемо приклади деяких з них. Першим хто сформував сам термін «мистецька освіта» стала видатний вчений та педагог О. П. Рудницька. Вона сформулювала визначення, виходячи з наукової точки зору та обґрунтувала методологічні, теоретичні і методичні основи. За її визначенням, *мистецька освіта* – це освітня галузь, що спрямована на розвиток у людини спеціальних здібностей і смаку, естетичного досвіду і ціннісних орієнтацій, здатності до спілкування з художніми цінностями у

процесі активної творчої діяльності та вдосконалення власної почуттєвої культури [77].

Професор В. Шульгіна вважає, що «музична освіта є категорією» музичної галузі педагогіки [101, С. 5]. Поняття «музична освіта» розглядається нею «як процес і результат засвоєння учнями системи музичних знань, умінь і навичок, формування на їхній основі естетичного світогляду, гуманістичних якостей особистості, розвиток музичних здібностей і творчого потенціалу» [101, С. 6]. Навчання музики, автор визначає «як процес індивідуального становлення особистості в єдності освітньої, мотиваційної, виховної та розвивальної функцій».

Український музичний педагог та науковець Г. Падалка зауважує, що «втілення концепції національної основи музичного навчання і виховання передбачає широкий загальнокультурний розвиток особистості» [61, С. 4 – 44], що є і об'єктивними передумовами для створення загальної теорії музично-педагогічної освіти.

О. Михайличенко надає власне трактування поняття «музична освіта». Автор розкриває сутність процесу музичного навчання й виховання особистості на основі досягнень сучасної педагогіки, виділяє періоди та основні напрямки розвитку теорії музичного навчання і виховання, визначає основні категорії та поняття музичної педагогіки, умови впровадження в навчально-виховний процес. Музичну освіту О. Михайличенко усвідомлює як «процес і результат засвоєння музичних знань, вмінь і навичок, що свідчать про відповідний рівень опанування музичними явищами в аналітично-теоретичному або практично виконавському аспектах», яка функціонує у діалектичній взаємодії інституцій створення, накопичення музичного досвіду суспільства з процесами передачі та засвоєння цього досвіду майбутніми музичними фахівцями [48, С. 74].

Науковець Н. Гуральник пропонує таке розуміння поняття «музична освіта» – свідоме здобуття знань, умінь і навичок згідно з індивідуальними, загальними та спеціальними здібностями, а також особистісного

чуттєвоемоційного досвіду з метою підвищення рівня самореалізації засобом діалогічної взаємодії суб'єктів школотворення „на музичній моделі”. Школа в теорії і практиці музичної освіти визначається як особливий вид творчої діяльності, який здійснюється у синкрезисі творення і навчання [17, С. 29].

Спираючись на традиційне визначення, сучасні словники та довідникові видання дають узагальнене тлумачення терміну «*музична освіта*», характеризуючи його як процес засвоєння знань, вмінь та навичок, необхідних для музичної діяльності, а також сукупність знань і пов'язаних з ними вмінь та навичок, отриманих у результаті навчання. Доречно зауважити, що під музичною освітою розуміють і саму систему організації музичного навчання (це питання ми розглянемо у розділі 2.1. нашої роботи) [104].

Наразі, розрізняють загальну та фахову музичну освіту. *Загальна* музична освіта дає знання, формує навички і вміння в обсязі, який орієнтований на аматорську діяльність, любительське музикування, або лише сприйняття музики. Що ж стосується *фахової* музичної освіти, то її межі більш ширші – вона готує до професійної роботи, а саме – музичного виконавства, композиторської, наукової, педагогічної діяльності, а також в галузі музичної критики.

У дослідженнях вітчизняних науковців, зокрема С. Турчин, загальна початкова музична освіта тлумачиться як цілеспрямований процес навчання музики і музичного виховання молодших школярів, зорієнтований на забезпечення їх особистісного становлення, розвитку естетичних потреб, оволодіння елементами музично-слухацької, музично-виконавської і музично-творчої діяльності. Загальне музичне навчання молодших школярів – це основний шлях здобуття загальної початкової музичної освіти, що передбачає цілеспрямований, здійснюваний систематично процес набуття учнями елементарних теоретичних знань щодо музичного мистецтва (основи музичної грамоти) та розвиток елементарних практичних умінь у галузі музичного мистецтва (сприймання, оцінювання, творення) [93, С. 14].

Музична освіта органічно поєднує музичне виховання і музичне навчання – через засвоєння музичних знань і вмінь формується особистість учнів, їх світоглядне бачення, моральні і етичні ідеали, естетичні смаки і мистецькі уподобання тощо. Тут доречно більш повно охарактеризувати саме поняття музична освіта та дотичні до нього терміни, які введені у науковий обіг. Так, ми розглядаємо термін *музична освіта* як інтегрований, який поєднує музичне виховання, навчання та розвиток. Охарактеризуємо детально ці поняття.

Музичне виховання сучасними науковцями-практиками використовується в двох значеннях: набуття учнями певних якостей особистості (психологічний аспект) та у широкому розумінні – моральне, естетичне і художнє виховання [1, С. 7]. Музичне виховання є центральною складовою естетичного виховання, грає визначальну роль в процесі гармонійного розвитку дитини. Центральним суб'єктом музичного виховання має бути особистість, причому передбачається не прямий педагогічний вплив на неї, а взаємодія з урахуванням її свободи й автономії [51, С. 15].

Концепцію музичного виховання як важливого ресурсу творчого становлення особистості дитини досить повно сформулював німецький педагог-музикант К. Орф в праці «Шульверк. Музика для дітей». Основні її положення такі:

- художньо-творче осягнення музики;
- розвиток природних музичних здібностей дітей;
- інтеграція музики, співу, художньої діяльності в процесі елементарного музикування та розвиток імпровізаційних здібностей;
- звернення до музичного фольклору різних народів, що дають уяву про єдність світової музичної культури;
- використання елементарного музикування для морально-етичного, інтелектуального і комунікативного розвитку дітей;
- формування емоційно-чуттєвої сфери дитини;

- надання дітям можливості фантазувати, вигадувати, не боятися помилитися і отримати осуд оточуючих;
- використовувати в процесі музикування елементарні інструменти (тіло, голос, прості шумові і ударні – барабани, ксилофон, флейта, кастаньети тощо) [64, С. 165].

Положення концепції К. Орфа і сьогодні широко використовуються практиками в процесі музичної освіти дітей.

Значним внеском у розвиток теорії музичного виховання стала система, розроблена Д. Кабалевським, яку сучасні дослідники вважають «вінцем музичної педагогіки ХХ ст.». Його музично-педагогічна система загалом напружена та ідеї попередників і ґрунтується на міцному методологічному фундаменті сучасних наук: музикознавства, педагогіки, психології, соціології тощо. Д. Кабалевський, як досвічений педагог і визнаний музикант неодноразово підкреслював, що значення музики в школі далеко виходить за межі мистецтва. Література й образотворче мистецтво, й музика рішуче вторгається в усі сфери виховання й освіти наших школярів, будучи могутнім і нічим не замінним засобом формування їхнього духовного світу, – зазначав він у праці «Виховання розуму і серця», а також вважав, що основу музичного виховання складає активне сприйняття музики, завдяки якому активізується внутрішній духовний світ учнів, їхні почуття й думки [31, С. 64].

Музичне навчання також має два значення. У вузькому розумінні – це засвоєння учнями музичних знань, умінь і навичок; у широкому – окрім музичних знань, умінь і навичок даний термін включає досвід емоційно-цінносного відношення учнів до музики і їх музично-творчої діяльності [1, С. 7]. З точки зору музичної педагогіки навчання розглядається:

- як процес спеціально організованої взаємодії викладача і учня з метою передачі одними та засвоєння іншими досвіду та надбань музичної діяльності і творчості;

- як цілеспрямоване формування у дітей емоційного ставлення до дійсності, який відбувається в межах певної системи цінностей, звідки витікають поняття музичного навчання і музичного виховання.

Багато музикантів-педагогів визначають взаємозв'язок музичного навчання і музичного виховання як цілісний процес передачі суспільно-історичного досвіду музичної діяльності новому поколінню з метою підготовки його до творчої роботи в означеній сфері. Це також впливає на формування особистості дитини, його музичних здібностей. В контексті зазначеного, вартою уваги є точка зору відомого педагога і композитора Д. Кабалевського, яка на нашу думку повністю співвідноситься з виховними підходами В. Сухомлинського до проблеми залучення дитини до музики. Зокрема, він зазначає, що музичне виховання – це не виховання музиканта, а передусім виховання людини. Дієвого результату в музичній освіті дитини можна досягнути лише тоді, коли поряд з навчальними цілями будуть поставлені і реалізовані цілі музичного виховання [32, С. 4 – 5].

Аналізуючи музичну освіту, не можемо обійти увагою широке за змістом поняття *музичний розвиток*, яке важливим для викладача в процесі навчання і виховання дитини. Тут доречно зауважити, що йдеться про різноманітні аспекти музичного розвитку, які орієнтовані на становлення музичної культури учня як невід'ємної складової усієї його духовної культури. Це – формування музичних інтересів, смаків, уподобань і потреб учнів; розвиток музичного слуху, пам'яті, мислення, уявлення; розвиток творчих здібностей, виконавських, слухацьких, композиторських навичок і вмінь [1, С. 7].

В процесі набуття музичної освіти і виховання фундаментальною ціллю є розвиток *музичної культури* школярів. На думку Р. Тельчарової, критеріями сформованості музичної культури особистості вважають: набуття навиків і вмінь в галузі музичного мистецтва; участь в музичній творчості засобами різних форм музичної діяльності; розвиток музичних інтересів і потреб, орієнтованих на систематичне долучення до музики; сформованість

музичних смаків, переконань та естетичних пріоритетів; розвиток морально-естетичних якостей особистості під впливом музично-культурного потенціалу; високий рівень знань і оціночних уявлень про музику [89].

Тож, розглядаючи розвиток музичної культури особистості можемо констатувати, що це є результат процесу освоєння музичної культури суспільства, основним орієнтиром якої є удосконалення особистості засобами музики, формування її творчих пріоритетів та здібностей. Засвоїти музичні цінності та досягнення суспільства і перетворити їх на власні досягнення здатен лише суб'єкт музичної діяльності і розвиненої музичної свідомості. Ця теза є важливою в контексті реалій і потреб сучасної музичної освіти, в тому числі і дітей та юнацтва.

В межах нашого дослідження вважаємо за доцільне акцентувати увагу на ще одному важливому завданні музичної освіти – *естетичному вихованні*. Його специфічність досить повно визначена Є. Квятковським, О. Сироєжко, Т. Турчин, Ю. Юзевичем та іншими науковцями. Зміст поняття «музично-естетичне виховання» розглядається дослідниками у таких аспектах як: складова духовного розвитку людини, її художньо-емоційної сфери, естетичного ставлення до навколишньої дійсності у процесі формування особистості; засіб розвитку музичних здібностей людини, що забезпечують свідоме сприймання творів музичного мистецтва, здатність критичного ставлення до музичних явищ, поширення впливу музики на процеси спілкування людей, покращання їхнього побуту, збереження та примноження національних музичних традицій; спеціально організований цілеспрямований процес формування музичних якостей і музично-естетичної свідомості [81]. Воно полягає у цілеспрямованості процесу формування творчо активної особистості, здатної з позицій доступного їй розуміння ідеалу сприймати й оцінювати прекрасне, досконале, гармонійне, інші естетичні явища в житті, природі, мистецтві. Автори визначають провідним завданням естетичного виховання формування у дітей художньо-естетичних і творчих здібностей, розвиток образного мислення на основі творчої практики [81, С. 9–12].

В сучасних умовах музично-естетичне виховання підлітків має опиратися на кращі зразки українського національного фольклору, виховувати любов до народних українських традицій, сприяти формуванню основних компонентів духовного світу особистості, національної самосвідомості та патріотичного мислення. Підґрунтям системи музично-естетичного виховання підлітка є зв'язок музичного виховання з естетичною сутністю музичного мистецтва, формування музично-естетичної свідомості особистості, системи її музичних здібностей і навичок музично-творчої діяльності та реалізується засобами створення музично-естетичного середовища.

Зауважимо, що завдання та функції музичної освіти трансформуються продовж усієї історії музичної культури, набувають прикметних рис відповідно до економічних, політичних та соціокультурних чинників, національних особливостей, ролі і місця музичного мистецтва в суспільному житті, творчої активності мистецької спільноти, моральних орієнтирів, естетичних поглядів і пріоритетів, що панують в соціумі, врешті – у зв'язку з формуванням нових потреб і особливостей поведінки людини. Ці фактори є визначальними для окреслення соціокультурних функцій музичної освіти, визначення її місця і ролі в гуманітарній сфері та конкретній галузі соціальної практики.

Мистецька освіта (виховання, навчання, розвиток), сприяє формуванню естетичних відчуттів, смаку, художніх потреб, розуміння краси, гармонії в мистецтві та оточуючому світі. Музичне мистецтво, як відомо, виконує певні суспільні функції. Спираючись на сучасні дослідження науковців, можемо констатувати, що існують різні інтерпретації функцій мистецтва, їх загальної кількості та пріоритетності щодо освітнього процесу. З позицій педагогіки музичної освіти ці функції є основними орієнтирами в процесі визначення направленості музичного виховання, навчання та розвитку дитини. Тож, узагальнюючи опрацьований теоретичний матеріал та велику кількість поглядів на функціонування музичного мистецтва в суспільстві, можна

визначити такі *основні функції музичної освіти*: духовно-творча, світоглядно-виховна, гедоністична, етична, естетична, пізнавально-просвітницька, соціально-орієнтаційна, комунікативна тощо.

Українська науковець Турчин Т. М. в своєму дисертаційному дослідженні уточнила зміст функцій початкової загальної музичної освіти дітей, що зумовлені реаліями сьогодення та процесами її осучаснення і оновлення. Це:

Виховна функція початкової загальної музичної освіти передбачає насамперед формування духовності особистості, що виражає багатство внутрішнього світу особистості, її ерудицію, розвинуті інтелектуальні і емоційні запити, високу моральність, має стати головною метою початкової загальної музичної освіти на новому етапі її розвитку. Важливе значення виховної функції полягає також у закладенні підвалин національної самосвідомості молодших школярів, любові, поваги до українсько музичного мистецтва.

Пізнавальна функція, що передбачає спонукання дітей до набуття музичних знань, до розширення власного музичного кругозору, обізнаності у сфері музики. Саме на початковому етапі освіти також мають бути закладені основи потягу дитини до пізнання навколишнього світу через мистецтво.

Розвивальна функція означає підсилення уваги до виявлення і розвитку музичних здібностей учнів, осягнення мистецтва, що є особливо значущим саме на початковому етапі музичної освіти. Ця функція безпосередньо апелює до активізації творчої діяльності учнів, розвитку їх ініціативності, схильності до самостійного вирішення художньо-творчих проблем, спонукання до творчого самовираження в мистецтві.

Гедоністична функція на думку авторки обумовлена потребою значно уважнішого, ніж дотепер, ставлення до завдань психологічної розрядки дітей у процесі мистецького навчання, отримання естетичної насолоди від занять музикою, від осягнення краси її художніх образів, від виконавської діяльності.

Комунікативна функція в умовах осучаснення і оновлення початкової загальної музичної освіти спрямовується на формування уявлень молодших школярів щодо краси як регулятора людських стосунків. Активізація толерантного ставлення до оточуючих має пронизувати колективні форми музичної діяльності учнів – хоровий і ансамблевий спів, слухання і обговорення музичних творів, групове музикування тощо. Універсальна, зрозуміла різним національностям мова музики уможливорює розвиток інтересу дітей до музичної культури світу, до життя інших народів. Людська солідарність, а не нівелювання художньої своєрідності життя різних країн має пронизувати естетичне ставлення дітей до мистецтва [94, С. 10-11].

В процесі музичного виховання визначилися закономірності педагогічного процесу і принципи, що їх відображають. Серед *принципів музичної освіти*:

- обумовленість навчально-виховного процесу суспільним потребам;
- відповідність змісту і методики навчання і виховання дітей рівню суспільного розвитку;
- комплексне вирішення завдань навчання, виховання і розвитку;
- взаємозв'язок цілей, змісту, форм, методів, засобів навчання і виховання;
- поєднання педагогічного керівництва з розвитком самостійності, ініціативності і творчості дітей.

В умовах модернізації початкової музичної освіти в Україні постала необхідність доповнити існуючу, традиційну систему *принципів* музичного навчання учнів, такими як: принцип забезпечення взаємодії духовного, загальнокультурного, музичного розвитку учнів; принцип опори на єдність усвідомлюваних та неусвідомлюваних чинників музичної діяльності учнів та принцип врахування результатів взаємодії керованого і спонтанного музичного розвитку дітей [94, С. 19].

Підсумовуючи, зазначимо, що процес модернізації музичної освіти, в тому числі й початкової, вступив в активну фазу. Вона характеризується

низкою змін в законодавчому, організаційно-методичному, економічному статусі навчальних закладів, а також переходом на принципово нову – рівневу освітню модель.

Так, на сучасному етапі розвитку суспільства й науки прийнято низку законів та законодавчих актів, якими визначено чинники подальшого розвитку науки і освіти, культури і мистецтва. Ці документи містять положення, які: регламентують єдність освіти, науки і культури, як умови модернізації освітньої та музично-освітньої системи; необхідний обсяг фінансування та підтримки авторських колективів й наукових шкіл з розробки нових концепцій і програм у музично-освітній галузі; формування змісту музично-педагогічної і загальної музичної освіти на основі новітніх освітніх, наукових і мистецьких досягнень; інноваційна діяльність викладачів і студентів, учителів й учнів із запровадження сучасних музично-педагогічних технологій та інтерактивних методів навчання в навчальних закладах різних типів і рівнів акредитації; залучення до науково-дослідної діяльності наукових працівників, обдарованих студентів й учнів загальноосвітніх навчальних закладів; поглиблення співпраці навчальних закладів, наукових установ і закладів культури до навчально-виховного процесу, дослідно-експериментальної роботи й спільних мистецьких заходів культурноосвітнього спрямування; використання Інтернет ресурсів для створення науково-інформаційного простору з метою створення нових програм і творчих проектів.

1.2. Історичні засади становлення вітчизняної музичної освіти.

Історія становлення і розвитку системи формування музичної культури та освіти сягає давніх часів. Греція була однією з перших країн, де музиці надавалося велике соціально-політичне та виховне значення. Вже в Стародавній Греції навчання музиці та співу стали обов'язковими в процесі набуття тогочасної освіти. Саме тоді склалися передумови подальшого

розподілу музичного навчання на два види, які стали прообразами сучасних інституцій загальної та професійної освіти [24, С. 137]. В Древньому Римі концерти були невід'ємною складовою соціального та культурного життя а артисти мали особливий статус, що потребувало розвитку фахової музичної освіти.

Багата практика європейської художньої культури Середньовіччя сприяла розвитку музичної освіти. При соборних церквах та храмах засновуються співочі гуртки («конторат»), які поряд з духовною музикою включають до свого репертуару світську, домінування вокальної музики поступається місцем інструментальному виконавству, яке виділяється в самостійну традицію і швидко поширюється в побуті, салонах, при дворах, активно розвивається любительське музикування, що також актуалізує музичне навчання [17; 46; 100].

Історичний аналіз переконує в тому, що музичній освіті надавалось певного значення на теренах давньої України, починаючи з часів Київської держави.

Про становлення музично-освітньої діяльності як системної свідчить той факт, що використання поняття «музична освіта» фіксується в історичних трактатах вже починаючи з XVI – XVII століть. У цих джерелах визначається зміст та призначення музичного навчання, а також згадуються осередки, що дедалі активніше засновуються і набувають значення центрів не лише освіти, а й розвитку культури та музичного мистецтва.

Особливістю українського просвітництва і системи загальної музичної освіти XVII – XIX стст. в Україні є те, що вона формувалась «під впливом гуманістичних ідей європейського Відродження». Значний внесок у розвиток національної культури і освіти цього періоду зробили братські школи, які організовувались на західноукраїнській території як супротив покатоличення населення, політичного, духовного, економічного впливу на Україну, а також з метою збереження мови, національної самосвідомості, просвітницьких і народних традицій – трьох головних чинників духовної культури українців

[17, С. 3 – 4]. До складу предметів, що визначав рівень загальної освіти братських шкіл, обов'язково входив спів і музична грамота, як показники естетичного виховання молоді. «Висуваючи на перший план вивчення наук, педагогія братських шкіл не залишила без уваги й естетичної сторони і вводила до вжитку різні засоби для розвитку й шляхетного смаку в дітях, такими засобами були артистичні мистецтва – спів, музика й малювання» [100, С. 9].

В основі практики навчання музики братських шкіл так званого Нового часу, була відкритість до західноєвропейської музики і культури взагалі, що зумовило використання в навчанні багатоголосного хорового мистецтва цього періоду, яке ґрунтувалось на партесному (від піздньолат. *partes* – голоси, від лат. *pars* – частина, участь; у переносному розумінні хорова партія; стиль української хорової музики, який був офіційно затверджений з 1652 р. – часів запрошення українських співаків до придворної капели і розповсюджений по всій Росії). Цей стиль співу був закладений ще у XVIII ст. видатним українським композитором, вченим-теоретиком і педагогом М. Дилецьким, творчість і науково-теоретичні здобутки якого, розвивались під впливом, а пізніше і паралельно із західноєвропейською музичною культурою [17, С. 27].

Подальші історичні періоди позначилися відкриттям великої кількості шкіл різного напрямку і вікових категорій верств населення (народні початкові школи, школи при монастирях і сільських церквах, гімназії, ліцеї, братські школи, приватні пансіони тощо), де поруч з основними науками значна увага приділялась і музичному вихованню.

На вимогу часу в 1770 р. у Києві вперше в Європейській видавничій практиці започатковане нотодрукування, яке забезпечило потреби в нотній літературі церковне музикування, а згодом, поширившись по усій країні, і світське.

В зв'язку з поширенням світського музикування важливою тенденцією вітчизняної музичної освіти в цей час було поширення світських навчальних

закладів. І вже тоді навчальні заклади поділились на два типи: одні готували музикантів – професіоналів (головним чином оркестрантів і співаків), інші надавали загальну музичну освіту. Розвивались і національні музичні школи. Так у 1738 р. і в місті Глухові було відкрито школу співу та інструментальної музики (гра на скрипці, гусях і бандурі).

На початку XIX ст. в українських містах поширювалась традиція на домашнє виховання дітей та юнацтва, яка передбачала освоєння домашнього музикування (грати на різних інструментах) та співати, вміння танцювати, малювати, володіти іноземними мовами. Музичне виховання було масовим і стало могутнім фактором розвитку загальної культури українців свідчать публікації у тогочасній пресі - часописах «Музыкальные беседы», «Киевский телеграф» (1859 р.) та ін. [17, С. 5].

Навчання музиці та співу концентрувалося при релігійних інституціях – церквах та монастирях, де були засновані хори, які очолили визначні музиканти-диригенти і композитори того часу: Києво-Печерська Лавра (А. Ведель), при соборі св. Юри у Львові тощо; церковні хори, що засвідчили високу виконавську майстерність функціонували при Чернігівському і Почаєвському монастирях.

Що стосується початкової елементарної освіти, то для селян-кріпаків і найбіднішої частини міського населення вона здійснювалась у парафіяльних школах, в яких навчання проводили паламарі та дякони. Дітей з бідних родин заохочували до церковного співу, до вивчення псалмів, гласів, ірмосив, а також навчали читанню церковної цивільної літератури. Наприклад, для навчання при Києво-Печерській Лаврі була відкрита спеціальна хорова школа навчання київському клиросному співу. Досвід КиєвоПечерської співочої школи переймали монастирі в інших губерніях України (Чернігівській, Полтавській, Поліській та ін.). Система загальної музичної освіти віддзеркалювала російський загальноосвітній державний принцип розділення освітніх установ і змісту освіти для певних верст населення за їх соціальною приналежністю, невід'ємною частиною музичної

культури України тих часів, яка представляла собою синтетичний сплав музики різних жанрів (духовної, народної, світської). Разом з цим, церковно-парафіяльна освіта найнижчих верст населення мала велике значення для розвитку загальнокультурного рівня населення України тих часів. Церковні хори, один із шляхів навчання музиці й ознайомлення з музичною культурою, набули високої майстерності, поширення [17, С. 6].

Вникнення і розвиток музичної освіти у великих українських містах пов'язано з просвітницькою діяльністю вищих навчальних закладів: у Києві – Києво-Могилянською академією та Київським університетом Святого Володимира; у Харкові – з Харківською колегією, вокальними та інструментальними класами при Харківському казенному училищі; заснуванням консерваторій та інститутів шляхетних дівиць, вихованки яких наприклад, на межі XIX – XX ст. навчались не тільки виконавству (грі на арфі, фортепіано, співу, ансамблевому музикуванню), а й теорії музики та композиції.

Фундацію теоретичних засад загальної музичної освіти школярів заклали визначні педагоги Я. А. Коменський, Й. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, Й. Герbart, Ф. Фребель та ін. (у XVII-XIX ст.). Розвиток науково-методичної думки в Україні відбувався за головними критеріями методів музичного виховання М. Дилецького («Грамматика мусикійська»). Згодом на початку XX ст. видатні українські педагоги-музиканти (М. Верховинець, М. Леонтович, М. Лисенко, К. Стеценко, Б. Яворський та ін.) розробляли й видавали музичні посібники, нотні збірки, методичні вказівки з музичного виховання та навчання. Це безпосередньо вплинуло на прогресивний розвиток музичноестетичної думки в Україні, формування національних засад музично-естетичного виховання. Відтоді бере початок розвиток теорії музичного навчання та виховання.

Надалі, до революції 1917 р., музична освіта здійснювалась в самих різних по типу учбових закладах, діяльність яких обумовлювалась їх класово-становою приналежністю. У навчальних школах для народу, в музичних

школах, в самих привілейованих учбових закладах для хлопчиків та для дівчаток проводилась робота по музично-естетичному вихованню, що позитивно впливало на розвиток теорії і методики цих питань.

Розвиток музичної освіти і виховання в Україні поживався за сприятливих умов після 1917 р. Перша чверть ХХ ст. стали новим етапом розвитку національної за змістом музичної освіти. Видатні діячі культури, музиканти, педагоги серед яких М. Леонтович, К. Стеценко, М. Вериківський, В. Верховинець, Б. Яворський та ін. наполягали на необхідності розвитку музичних та загальних здібностей дітей (пам'яті, естетичного смаку, інтелектуальних можливостей), їх творчих задатків, вмінь брати участь у театральних музичних дійствах, іграх на засадах любові до української народної пісні, її духовної краси та впроваджували свої ідеї в практику музичного навчання молоді в освітніх закладах. В ці роки закладалась майбутня система музично-педагогічної освіти для молоді та майбутніх вчителів. К. Стеценко створив «Проект програми по співам в Єдиній школі». Уперше в історії вітчизняної музичної освіти з'явилась концептуально нова національна за змістом програма, в основу якої було покладено положення про українську пісню як могутній чинник національного виховання дитини. Музична дисципліна, що мала назву «Співи», уперше набула статусу обов'язкової й була введена до навчальних планів шкіл від початкового до вищого ступеня обсягом 2 години на тиждень. На вказаний період також припадає зародження ідей уведення музичної освіти в діяльність загальноосвітніх навчальних закладів (М. Леонтович, К. Стеценко). М. Леонтович створив «Практичний курс навчання співу у середніх школах України» з музичними ілюстраціями. Особливу цінність для музичної освіти дітей мав посібник «Весняночка» В. Верховинця [11], до якого увійшли пісні-ігри, зібрані в народі та створені М. Лисенком, М. Леонтовичем, К. Стеценком, П. Козицьким [24, С. 142 – 143; 17, С. 9 – 10].

Період 1960-1980-х рр. став могутнім стимулом для мистецько-освітньої інтелігенції, представники якої починають розв'язувати новаторські за формами і змістом навчально-виховні концепції музичного навчання та виховання. Яскравим представником є видатний музичний педагог Д. Кабалецький, який стверджував власну музично-педагогічну концепцію розвитку музичного виховання та її принципової перебудови задля забезпечення високої художньої культури суспільства.

За часів СРСР була створена трирівнева система музичної освіти. До набуття незалежності в Україні діяли: вищі навчальні заклади – консерваторії (4 вищих навчальних закладів, з часом перейменовані в «музичні академії, у Львові (1858), Одесі (1913), Києві (1913), Харкові (1917); згодом засновані консерваторії в Донецьку (1991) і Дніпрі (2006), 33 музичні училища і більше 1000 музичних шкіл та шкіл мистецтв.

90-ті роки ХХ ст. відзначились поверненням до національних джерел (останній, шостий період, з 1991 р.), створенням програм з музики загальноосвітньої школи в традиціях української музичної освіти (наприклад, з музичного виховання групи авторів (Верещагіна, пізніше А.Авдієвський, А.Болгарській, І.Гадалова) 1991 та 1994 рр. видання, в основу яких покладено український фольклор, де музична творчість і сприйняття неподільні [17, С. 14].

На сучасному етапі ХХІ ст. відбувається повернення інтересу до розроблення проблем національної музичної освіти на новому світоглядному рівні на основі узагальнення досвіду творчого виховання особистості в різних національних музичних школах. Відроджуються ідеї музично-естетичного розвитку підростаючого покоління буде визначати зміст музичної освіти і виховання в найближчі роки.

Висновки до 1 розділу

Виявлення та аналіз джерел і наукової літератури свідчить про значну кількість праць зарубіжних і вітчизняних учених, у яких розглядалися різні аспекти музично-освітньої проблематики, зокрема: етапи становлення музичної освіти, дослідження шляхів формування духовної культури учнів, втілення гуманістичних орієнтирів художнього навчання, реалізація виховного впливу мистецтва на становлення особистості, пріоритети та методичні засади музичної початкової освіти тощо. Ці питання окреслено в працях В. Белікова, Д. Кабалевського, Є. Квятковського, Т. Кіреєвої, О. Корфа, О. Олексюк, Г. Падалки, Ростовського, О. Рудницької, Л. Сбітнева, О. Сироежко, Т. Турчин, Ю. Юзевичем та ін. на які ми спиралися у своїй роботі.

Музична освіта, як складова мистецької освіти та культури загалом, орієнтує суспільство до пошуку духовного, яке має силу змінювати світ. У свою чергу мистецтво, яке змінює світ, є результатом творчості людини, здатної до створення високохудожнього культурного продукту. Тож, ми вбачаємо найважливішу місію мистецької, зокрема, музичної освіти у виявленні та розвитку творчості, формуванні умінь та галузевих навичок в кожного, хто виявив здібності та бажання навчатися мистецтву.

Спираючись на дослідження вчених, можемо узагальнити, що початкова музична освіта тлумачиться як цілеспрямований процес навчання музики і музичного виховання дітей, зорієнтований на забезпечення їх особистісного становлення, розвитку естетичних потреб, оволодіння елементами музично-слухацької, музично-виконавської і музично-творчої діяльності. Це процес набуття учнями елементарних теоретичних знань –

основ музичної грамоти та розвиток практичних умінь і навиків у галузі музичного мистецтва [93; 94, С. 14; 95].

Потенціал музичного мистецтва у своєму арсеналі має не лише виховний та естетичний потенціал, він надає широкі можливості реалізовуватись шляхом орієнтації музично-навчального процесу дітей на творче самовираження в процесі художньої діяльності, на саморозвиток, духовно-культурне вдосконалення [93; 94, С. 19; 95].

У підсумку слід зазначити, що сучасні соціокультурні трансформації в суспільстві визначають основні завдання музичної освіти сьогодення, що свідчить про необхідність її подальшого розвитку, оновлення змісту, завдань та методів. Разом з тим, музична освіта потребує всебічної й невідкладної уваги сучасного суспільства, залучення його наукового, педагогічного і творчого потенціалу задля осмислення музичного мистецтва як цілісного явища й культурного феномену, здатного стати новим системоутворюючим і творчо-комунікативним вектором вітчизняної галузевої освіти.

Ретроспективний аналіз музичної освіти в Україні від найдавніших часів до сьогодення дає змогу виокремити в її історії основні етапи, визначальні віхи, події та особистостей, які забезпечили її становлення, розвиток, набуття національних рис і особливостей, визначили як складову вітчизняного соціокультурного процесу.

2. ПОЧАТКОВА МУЗИЧНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: ЗМІСТ, ФОРМИ, ЗАВДАННЯ

2.1. Система дитячих музичних шкіл та їх місце в сучасному культурному просторі України.

Стрімкі соціокультурні трансформації початку третього тисячоліття окреслили вимоги та створили об'єктивні умов формування нової людини, якій притаманні свобода мислення, світосприйняття, усвідомлення себе та свого місця у соціумі. Сучасна освіта покликана реалізувати означені завдання шляхом розвитку індивідуальних здібностей та виховання особистості. Визначальною у цьому процесі є музична освіта, яка забезпечить базову основу гармонійного розвитку дітей та юнацтва.

У освітній галузі масове музичне навчання, виховання та розвиток, окрім загальноосвітніх навчальних закладів, сьогодні забезпечують дитячі музичні школи (ДМШ) та мистецькі школи (МШ), мережа яких активно функціонує у вітчизняному культурному полі. В Україні дитячі музичні школи поряд зі школами естетичного виховання офіційно іменуються як мистецька школа. Цю назву було впроваджено після прийняття нового Закону України «Про освіту» (2017 р., ст. 21) на зміну попередньої назви – «Початковий спеціалізований мистецький навчальний заклад». Згідно з цим Законом, *мистецька школа* – є заклад спеціалізованої мистецької освіти: музична, художня, хореографічна, хорова, школа мистецтв тощо, який надає початкову мистецьку освіту. Заклад надає державні гарантії естетичного виховання через доступність до надбань вітчизняної і світової культури, готує підґрунтя для занять художньою творчістю, а для найбільш обдарованих учнів – до вибору професії в галузі культури та мистецтва.

Початкова мистецька освіта – невід’ємна складова наскрізної освіти, здобувається одночасно з початковою та/або базовою середньою освітою і полягає в набутті здобувачем компетентностей початкового рівня в обраному виді мистецтва [67; 71].

Історична ретроспектива становлення системи музичної освіти, її змісту і принципів дозволяють стверджувати про відмову від загальної професіоналізації музичного навчання, пропонуючи на томість розвиток учнів засобами музики. Ця ідея відповідає сучасним принципам гуманізації освіти та є актуальною, враховуючи значну категорію учнів музичних / мистецьких шкіл, які не претендують на музичне майбутнє – як от подальше професійне навчання та діяльність в галузі музичного мистецтва [64, С. 196].

Мережа базових закладів культури, частиною яких є мистецькі школи, покликані задовольнити потреби громадян у базових культурних послугах. Ми розуміємо, що це все – складові галузі культури, бо в мистецьких школах виховуються не тільки музиканти і композитори, в цих школах виховуються також і слухачі, які потім ходять на концерти у філармонії, у театри, на художні виставки, відвідують музеї тощо. Тож, фахівці педагогіки ніколи не випускають фокус того, що це є велетенська система, в якій вони займаються початковою мистецькою освітою.

Проблема розвитку особистості учнів засобами мистецтва в освітній практиці має визначальний характер. Низка нормативно-правових державних документів визначають пріоритети сучасного розвитку освітньої системи в Україні, умови й чинники впровадження мистецьких принципів у теорію і практику вітчизняної освіти, регламентують діяльність суб’єктів у цій царині: Закон України «Про освіту» (2017 р.), «Про позашкільну освіту» (2000 р.), «Про культуру» (2021 р.), «Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті» (2002 р.), «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» (2010 р.), «Концепція гуманітарного розвитку України на період до 2020 року» (2012 р.), «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року»

(2013 р.), Концепція «Нова Українська школа» (2017 р.), Положення про мистецьку школу (2018 р.) [54; 57; 67 – 72; 82; 102].

Запити, задекларовані в державних освітніх документах, спрямовують педагогічну діяльність на пошук і розширення можливостей безпосередньої взаємодії вчителя з учнями на інформаційному, полікультурному, міжособистісному рівнях, що формує підґрунтя для впровадження в сучасну освіту ефективних умов і засобів, освітніх технологій розвитку в учнів найвищих особистісних якостей та психічних функцій: мислення, уваги, уяви, новітніх перспектив у навчанні й вихованні особистості всебічно розвиненої, культурної, творчої, здатної до самовираження [90].

Визначення призначення дитячих мистецьких шкіл як осередків функціонування початкової мистецької освіти підтверджує розуміння державою цієї підсистеми як феномена культури, який відіграє важливу роль у культурному просторі України. Призначення мистецької освіти загалом – сформувати особистість, здатну відтворювати або створювати твори мистецтва – аматорського або професійного. Призначення початкової мистецької освіти – сформувати ґрунтовний базис для такої мистецької діяльності. Численні дитячі мистецькі конкурси, фестивалі та інші культурно-мистецькі заходи, які відбуваються за участю учнів мистецьких шкіл та їх викладачів, сприяють популяризації мистецтва, його світових та вітчизняних традицій в українському суспільстві. Відтак, усі суб'єкти мистецько-освітнього процесу беруть участь у культуротворенні, а початкова мистецька освіта з педагогічної категорії перетворюється на культурологічну, стаючи складовою та чинником розвитку культурного простору України [39, С. 129-130].

За даними Державної служби статистики у 2020 р. в Україні функціонує 1303 мистецькі школи. Аналіз даних за період з 1995 по 2019 рр. свідчить про зменшення кількості початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів в усіх областях України, що частково пояснюється окупацією частини території країни, дані яких не враховані в статистичних

звітах [114; 47]. Усі школи знаходяться в комунальній власності та фінансуються з місцевих бюджетів.

До 2019 р. мистецькі школи працювали за типовими навчальними планами. Відповідно до даних, отриманих від обласних та Київського міського департаментів культури, 100% передбаченого типовими навчальними планами нормативу виконують тільки 14,5 % мистецьких шкіл. Переважно це школи Києва, Харкова та деяких інших великих міст. Понад 85 % шкіл не дотримуються нормативних обсягів навчального навантаження на одного учня. Найпоширеніша причина невиконання навчального плану – відсутність належного фінансування, яке здійснюється з місцевих бюджетів, бюджетів громад, і відповідальність за таке фінансування лежить виключно на них.

Разом з тим, нинішні типові навчальні плани передбачають навчальне навантаження на учнів віком 6-9 років від 6,5 до 9 годин навчального навантаження на тиждень, що може негативно позначатися на їх психофізичному стані, враховуючи навантаження в загальноосвітніх школах.

До культурно-мистецьких коледжів у середньому по Україні вступає не більше 3 % випускників мистецьких шкіл, що означає, що більшість дітей здобуває початкову мистецьку освіту для загального мистецького розвитку.

Відповідно до статистичних даних у старших класах мистецьких шкіл при нинішніх строках навчання навчається лише третина дітей, які свого часу навчалися в першому класі. Це означає, що в середньому по Україні повний курс передбаченого нинішніми нормативами 8-ми або 6-ти річного навчання в мистецьких школах завершують біля 30 % учнів, що свідчить про невиконання ними програм навчання.

Це свідчить про негативні процеси у галузі музичної освіти та потребу її реформування, відповідно до реалій сьогодення. Тож, враховуючи ці факти при розробленні нової нормативно-правової бази для мистецьких шкіл для Мінкультури постало завдання керувалося головними принципами, закладеними в Закон України «Про освіту»:

- людиноцентричність (дитиноцентричність);
- забезпечення права вибору освітніх компонентів;
- академічна автономія закладів мистецької освіти та педагогічних працівників;
- справедливе і всебічне оцінювання роботи педагогічних працівників;
- розроблення власних освітніх програм тощо [72].

В межах нашого дослідження ми сконцентрували увагу на аналізі стану мережі мистецьких шкіл та тенденціях музичної освіти Вінницькій області. За даними управління культури та креативних індустрій Департаменту гуманітарної політики Вінницької облдержадміністрації, які оприлюднені на онлайн нараді 31 березня 2021 р., в області створено 63 громади та 6 районів. Кожна з цих громад за кількістю населення не менше 5,5 тис. осіб, найбільше – 338,2 тис. мешканців. Відповідно до Стандарту «Забезпечення потреб громадян в початковій мистецькій освіті» (територіальна громада з чисельністю населення понад 3 тис. осіб – мистецька школа), необхідно модифікувати базову мережу за потребами громади.

За підсумками моніторингу передачі майна до комунальної власності громад, можна констатувати, що всі місцеві громади вирішили позитивно питання взяття на баланс мистецьких шкіл, а надання освітніх послуг здійснюється на прийнятному рівні. За рішенням Вінницької міської ради було створено Філію закладу Винницька дитяча школа мистецтв.

Станом на 01.03.2021 р., в області функціонує 54 мистецькі школи. Мережа мистецьких шкіл в розрізі субрегіонального рівня налічує:

1. Вінницький район – 16
2. Гайсинський район – 10
3. Жмеринський район – 5
4. Могилів-Подільський – 8
5. Тульчинський район – 9
6. Хмільницький район – 6

Всього в мистецьких школах, станом на 01.01.2021 року, навчаються 11776 учнів. Отже, відсоток охоплення початковою мистецькою освітою в області становить 8%, що на 5% менше, порівняно з 2020 р.

Зауважимо, що моніторинг за показниками сфери культури, цей показник включено до переліку маркерів ефективності роботи культурної сфери області [53].

Важливо усвідомлювати, що реформа децентралізації потребує нового розуміння місця мистецьких шкіл у локальних культурно-освітніх просторах. Тож, збереження мережі мистецьких шкіл, їх розвиток та модернізація забезпечить доступу до якісних послуг з початкової мистецької освіти.

Для локальних громад мистецька школа – це не тільки навчання дітей, це осередок для гуртування спільноти. Як свідчить досвід зарубіжних країн, можна там організовувати творчі колективи для різних соціальних та вікових груп (хори пенсіонерів, клуби любителів кіно, школи молодих матерів чи заняття для батьків, які приводять дітей на заняття) тощо. Мистецька школа має стати місцем, де можна розвивати різні таланти, горизонтальні зв'язки в суспільстві для того, щоб вибудовувати довіру, разом бачити спільне майбутнє. Це – місце зустрічі для батьків і дітей, а не просто для навчання дітей, тобто місця, де вибудовуються якісь сімейні стосунки разом з розумінням мистецтва. Сьогодні варто змінити фокус саме на комунікацію між різними людьми для того, щоб навколо мистецтва, розуміючи його важливість, те як воно формує свідомість, особистість, різні спроможності, це все нам зрештою допомогло побудувати кращу державу. Фахівці музично-освітньої сфери збирають та узагальнюють найкращі практики з метою можливості їх адаптувати в Україні. Актуальне завдання сьогодні – зрозуміти і дати зрозуміти людям, що мистецька освіта не тільки про виховання віртуозів (хоча це теж важливо), вона про виховання глядача, слухача, і просто розвинутої особистості [47].

Мистецька освіта регіону знаходиться в полі зору державних структур. У Програмі розвитку культури Вінницької області на 2018-2022 роки

визначено пріоритетні завдання та магістральні напрями розвитку мистецької освіти, в тому числі й початкової [53]. Зокрема, зазначається, що з метою задоволення попиту населення на культурний продукт та розширення спектру надання освітніх послуг у сфері культури за місцем проживання основними завданнями є:

- вивчення ринку освітніх послуг, особливостей різних груп споживачів;
- збільшення контингенту учнів в мистецьких школах до 20%;
- врахування вимог ринку в організації навчально-виховного процесу, пошук невикористаних можливостей закладу;
- розширення та урізноманітнення форм і видів освітніх послуг;
- сприяння розвитку професійної компетентності педагогів, підготовка їх до запровадження інновацій;
- активізація розвитку та популяризації національного музичного мистецтва;
- створення конкурентоспроможної мистецької освіти [53].

Практичний досвід мистецьких шкіл, які проводять роботу з естетизації учнів, показує, що вони є тією ланкою, що ефективно вирішує основне завдання – формують у школярів естетичне ставлення до дійсності. Означений процес сприяє всебічному розвитку особистості, яка поєднує в собі духовне багатство (високорозвинені духовно-практичні, теоретичні, естетичні здібності), моральну чистоту і фізичну досконалість. Саме тому в кожній школі естетизація розглядається сьогодні, як найважливіший елемент цілісної системи формування особистості.

Важливу роль у розбудові вітчизняної культурно-мистецької освіти відіграють громадські та фахові асоціації, що є провідними осередками, які об'єднали представників галузі для корегування спільної роботи. Серед них:

Громадська організація *«Всеукраїнська асоціація закладів мистецької освіти»* створена у 2017 р. керівниками мистецьких шкіл різних регіонів України. Як зазначено в установчих документах, організація має мету:

здійснення діяльності, спрямованої на вдосконалення та популяризацію мистецької освіти, створення та реалізація освітніх програм професійного розвитку суб'єктів освітньої діяльності; співпраця з органами державної влади, місцевого самоврядування, закладами освіти, культури, мистецтв; проведення та участь у громадських акредитаціях закладів мистецької освіти, атестаціях та сертифікаціях педагогічних працівників; задоволення і захист законних соціальних, економічних, творчих та інших спільних інтересів своїх членів [112].

Аналіз сучасного стану та змісту мистецької освіти в Україні, розуміння державних засад та актуальних потреб в галузі культури і мистецтва дозволили членам Асоціації визначити пріоритетні цілі своєї діяльності, які зводяться до наступного:

- Сприяння об'єднанню широких верств суспільства для популяризації мистецької освіти в Україні.
- Захист і представництво законних інтересів своїх членів у державних і громадських органах.
- Створення та організація умов для обміну досвідом між фахівцями з питань діяльності організації.
- Підтримка творчо – обдарованих особистостей, мистецьких ініціатив, створення та реалізація різноманітних проектів, програм, спрямованих на розвиток мистецтва тощо.
- Організація та проведення конференцій, семінарів, тренінгів, концертних виставок, заходів, ярмарків, змагань, фестивалів, аукціонів, консультацій тощо.
- Співпраця з організаціями та приватними особами, які є донорами.
- Надання стипендій, грантів для розвитку мистецької освіти та суб'єктів мистецько – освітньої діяльності.
- Співпраця зі ЗМІ.

- Участь у розробці нормативно – правових актів та програм, що регулюють розвиток закладів мистецької освіти [112].

За рік своєї діяльності асоціація провела багато семінарів, зустрічей, конференцій, круглих столів спрямованих на формування навчальної програми, відповідно до сучасних потреб, корегування змісту освіти, проведення обговорень з органами державної влади. Тобто загалом на розвиток мистецької освіти в Україні. Наприклад, педагогічний форум в межах інноваційного Всеукраїнського проекту «Педагогічний марафон розвитку інклюзивної початкової мистецької освіти в Україні RTS FOR HEARTS Одеса-Харків-Львів-Дніпро 2019-2020», що був успішно реалізований. Проект націлено на соціальні зміни в сприйнятті людей з інвалідністю, промоцію прийнятих законів та публічних політик, розповсюдження кращих практик. Зацікавленість у фаховій спільноті викликала проведені у 2020 р. панельна дискусія «Мистецька освіта без перепон» та науково-практична конференція «Досвід, практика, реалізація». Асоціація активізує діяльність у напрямку осучаснення та становлення нової мистецької школи.

Важливу роль у формуванні перспектив і пріоритетних напрямів розвитку та змісту галузевої освіти відіграє постійно діючий колегіальний консультативно-дорадчий орган – *Рада з питань культурно – мистецької освіти*, що була створена за ініціативи Міністерства культури України в 2016 р. [119]. Основними завданнями Ради є:

- участь у розробці стратегії розвитку освіти у сфері культури і мистецтв;
- підготовка пропозицій щодо дієвих систем внутрішнього та зовнішнього моніторингу якості культурно – мистецької освіти;
- визначення проблемних питань розвитку культурно – мистецької освіти всіх рівнів та формування пропозицій щодо їх вирішення [119].

Наразі, Рада приділяє значну увагу формуванню нової концепції сучасної мистецької освіти, надає консультативну допомогу у створенні

регіональних програм розвитку початкової мистецької освіти та розробці регіональних систем підтримки обдарованих учнів мистецьких шкіл тощо.

Громадська організація «*Всеукраїнська рада директорів закладів початкової мистецької освіти*» (з 2019 р.), що є правонаступником Всеукраїнської ради директорів початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів (шкіл естетичного виховання), заснованої у 2003 р. є дієвим суб'єктом музично-педагогічної освіти.

Свою діяльність ГО вбачає в напрямках:

- відстоювання прав та інтересів членів асоціації на усіх рівнях;
- сприяння об'єднанню широких верств суспільства, зацікавлених у популяризації мистецької освіти в Україні;
- розвиток ділової співпраці щодо отримання і використання національного і міжнародного досвіду в музично-освітній галузі;
- підтримка розвитку творчо-обдарованих особистостей;
- підтримка мистецьких ініціатив, реалізація проектів, програм, спрямованих на розвиток мистецтва та галузевої освіти;
- організація і проведення конференцій, семінарів, тренінгів, виставок, ярмарків, змагань, фестивалів, концертів, заходів з підвищення кваліфікації та інших форм і методів активізації вітчизняного культурно-мистецького простору;
- співпраця зі ЗМІ, громадськими, благодійними, фаховими асоціаціями та державними інституціями в царині модернізації освітнього процесу;
- отримання стипендій, грантів для розвитку та популяризації закладів мистецької освіти;
- участь у розробці та виданні методичних матеріалів, посібників, статутів, змін до нормативних документів.

Також в полі зору Ради удосконалення Концепції сучасної мистецької школи, осучаснення роботи закладів початкової мистецької освіти в умовах реформи децентралізації, підготовка до розгляду нормативних документів які регламентують діяльність мистецьких шкіл часть у розробці та реалізації

державних, регіональних та місцевих програм розвитку закладів мистецької освіти [119]. Ці питання систематично обговорюються на загальних зборах асоціації до участі у яких залучаються регіональні представники фахової спільноти, державні та громадські діячі.

2.2. Музична освіта як чинник особистого розвитку, індивідуальних здібностей та естетичних пріоритетів дітей та юнацтва.

Музична освіта дітей та юнацтва передбачає їх безперервне спілкування з музикою, в процесі якого відбувається знайомство з багатою спадщиною музичного мистецтва, освоєння його морально-естетичного змісту, набуття навичок, які забезпечать успішну творчу діяльність, сприятимуть самовираженню та саморозвитку. Зауважимо, що визначальним фактором музичного розвитку дитини є його музична діяльність – музичне сприйняття, виконавство, творча і музично-освітня діяльність тощо. Практичний досвід свідчить, що саме музична діяльність допомагає дитині повною мірою зрозуміти художній замисел музичних творів, формує палітру чуттєвої сфери дитини, вміння співпереживати почуттям та емоціям, які закладені в музиці і через музичні образи пізнати прекрасне в оточуючій дійсності [78, С. 5].

Будуючи цілісний простір музичного навчання й виховання доречно пам'ятати, що ефективне вирішення утилітарних і дидактичних завдань музичної освіти може бути міцним і обов'язковим фундаментом музично-естетичної культури особистості як невід'ємної складової її духовної культури. Спілкування з музикою розвиває і виховує почуттєву сферу людини, у найбільшій мірі сприяє розвитку таких властивостей особистості, як уява, фантазія, інтуїція, потреба в самовираженні. Саме ці властивості відіграють значну роль у проектуванні креативних процесів, в активізації творчої діяльності особистості. Крім того, музична діяльність значно впливає на психофізіологічний розвиток людини – тренує й розвиває пам'ять, абстрактно-логічне мислення; виховує здатність до самоорганізації – підготовка до виступів учить планувати час, працювати на результат і

отримувати задоволення від його втілення, не боятися публічних виступів; гра на музичному інструменті розвиває моторику, координацію рухів; заняття в ансамблі, оркестрі, хорі виховують навички колективного спілкування, почуття відповідальності, взаємодопомоги тощо. Дитина, яка відвідує музичну школу, більш захищена від небезпеки інтернетзалежності, наслідків комп'ютерної ігроманії, що також має неабияке значення для сучасного процесу виховання. Особливо ж важливою для філософського осмислення сучасних завдань музичної освіти є проблема виховання духовної культури особистості і звернення до моральнісної складової музичного мистецтва, адже при всій суперечності й різноманітті поглядів на природу і сутність духовності в сучасній науковій думці вимальовується її беззаперечна моральнісна основа, що дозволяє будувати морально-світоглядні ідентифікації духовності як «здатності переводити універсум зовнішнього буття у внутрішній всесвіт особистості на етичній основі» (С. Кримський). Музика ж відноситься до тих небагатьох сфер культури, які формують особистість через звернення «насамперед до чуттєвості крізь призму краси й моральності» [51, С. 14-15].

У попередніх розділах ми зазначали, що музична освіта є підґрунтям, на якому базується формування духовної культури особистості, що відбувається у тісному зв'язку з багатогранною культурою її народу. Тож, *пріоритетними завданнями є:*

- введення дитини у світ добра і краси, який представлений в музичній літературі, в тому числі і національній;
- формування музичної грамоти та знань про особливості художньо-образної мови музичного мистецтва;
- розвиток чуттєво-емоційного сприйняття дійсності через призму музики та збагачення емоційно-естетичного досвіду;
- розвиток образного мислення, творчої уяви, індивідуальних музичних здібностей; опанування практичних вмінь і навичок різних видів активної музично-творчої діяльності;

- формування універсальних якостей творчої особистості, як от духовних, моральних, громадських, естетичних, а також музичних потреб та пріоритетів.

Виконання означених завдань в процесі навчання і залучення до різних видів музично-практичної діяльності забезпечить особистий розвиток дитини, збагатить його етичний та естетичний досвід, сприятиме формуванню ціннісних орієнтацій, актуалізує потребу в творчій реалізації та духовно-естетичному саморозвитку та вдосконаленню.

Успішне вирішення завдань музичної освіти, що є чинником особистого розвитку, індивідуальних здібностей та естетичних пріоритетів дітей та юнацтва багато в чому зумовлено знаннями та *фаховим рівнем викладача* музичної школи, який має на високому рівні володіти професійними компетенціями педагога, знаннями психології та фізіології дитини, поєднувати теорію і методіку музичної освіти дітей з основними положеннями естетики про формування художнього сприйняття, естетичної свідомості, про загальні закономірності художньої творчості тощо. Це дозволить професійно здійснювати керівництво розвитком музичного сприйняття, мислення та інших музичних здібностей дітей та організувати вчально-виховний процес [48, С. 7-8].

Важливою вбачається роль педагога у вихованні музичних смаків, потреб та ідеалів дитини, а відповідно й музичної культури звагалі, що відбувається під впливом творів музичного мистецтва, сприйняття яких – невід’ємна частина музично-образного пізнання дійсності, один із способів художнього бачення світу. Зауважимо, що сприйняття/слухання є основною формою задоволення музичних потреб. Тому знання викладачем природи й функції сприйняття необхідне для виявлення механізмів формуючого впливу музики на духовний світ дитини, адже від розвитку здатності до сприйняття, розуміння мови і образів музичного мистецтва безпосередньо залежить рівень музичної вихованості, музично-естетичної культури особистості дітей [51, С. 18].

За твердженням Л. Виготського, аналізуючи процес формування культури музичного сприйняття, слід відмітити певні закономірності, що спостерігаються у дітей, а саме використання різних видів художньої активності – театралізованого музично-хореографічного дійства з елементами гри, пантоміми, словесної розповіді тощо. Ефективність їх застосування у навчальному процесі підтверджено багаторічною практикою [51, С. 19; 11, С. 245].

У сучасних умовах неоднорідного розвитку художніх явищ, засилля поп-культури початкова музична освіта має стати основою *формування художніх смаків дитини*, їхньої здатності до адекватної естетичної реакції на твори мистецтва. Цієї думки притримуються Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька та інші науковці. Музично-педагогічна концепція сучасної освітньої парадигми – надання естетичного розвитку кожній дитині, уболівання за її всебічне, творче, емоційно-інтелектуальне зростання. Г. Падалка обґрунтувала ідею про те, що «музика збагатить і розцвітить світосприйняття школярів лише тоді, коли музичне виховання пройматиме всі сторони їхнього життя» [61; 62, С. 5].

Сьогодні підлітки прагнуть отримати культурний простір для власної творчої діяльності та самореалізації, який до певної міри обмежений з ряду об'єктивних та суб'єктивних причин. Тому субкультура підлітків, зокрема їхня музична культура, є засобом об'єднання нового покоління і заявки про себе в суспільстві. Вжливе завдання сучасної музичної школи – спрямовувати діяльність підлітків у позитивне русло на благо соціуму і особистого розвитку. Ігнорування, байдужість до їх інтересів навпаки буде мати негативні результати. Збагачення життя дітей та молоді завдяки змісту різних видів діяльності дає матеріал для побудови життєвих цілей, моральних та естетичних орієнтирів, а прикладом цьому може бути тільки дорослий, який своїми діями виховує в них соціальну активність, відповідальність та соціальну творчість [75].

Наразі, актуальною на наш погляд, є концепція С. Дицьо, який акцентує увагу на необхідності впровадження в навчальний процес *інноваційних технологій* «які забезпечують широкий спектр особистісного розвитку учнів, породження нових знань, способів дій, особистісних смислів у вивченні мистецтва музики і врахують найкращі *здобутки національних народно-педагогічних традицій* у навчанні та вихованні нового покоління» [20, С. 1]. Тож, використання народної педагогічної традиції в музичному навчанні дітей має виняткове значення, зокрема в розробці технологій особистісно-орієнтованого музичного навчання [20, С. 7]. Зауважимо, що в системі музично-естетичного виховання в Україні на основі взаємодії матеріально-духовних складових та здобутків національної української культури у процесі активної музичної діяльності молодими поколіннями засвоюється вітчизняна і світова музична культура, формується гуманістична культура особистості, що буде здатна протидіяти проявам бездуховності [78, с. 11].

Видатні українські педагоги-музиканти такі, як М. Лисенко, К. Стеценко, К. Квітка вважали, що для формування музичних здібностей дітей дошкільного віку потрібно використовувати класичну музику та твори народної фольклорної спадщини. В. Сухомлинський, С. Русова, К. Ушинський вважали, що кожний народ повинен починати музичне виховання зі своєї автентичної музики, а тому для того, щоб сформувати індивідуальний музичний смак особистості, необхідно використовувати вагомі та цінні музичні твори. Сучасна філософія виховання спрямовує педагогіку на виховання дітей у дусі національної культури і загальнолюдської моралі [59, С. 51]. Ці твердження набули актуальності сьогодні, розширюються та впроваджуються у царині вітчизняної музичну педагогіку та процеси музичного навчання дітей.

В контексті означеного, слушною є думка А. Дмитруха, який вважає, що український дитячий музичний фольклор – дитячі ігри, обрядові пісні, колискові та ін. – позитивно впливає на особистість дитини і допомагає

вплинути на подальший розвиток хорошого естетичного смаку. Системний підхід представляє собою принцип здатності сформувати будь-які здібності у кожної дитини [21, С. 152]. Цю тезу продовжує І. Єгорова, яка зауважила, що, формуючи національну самосвідомість засобами національного музичного мистецтва, педагогові на уроках музики слід звертати увагу учнів не тільки на розкриття творчої спадщини композитора, але й на історичне та соціокультурне тло в якому жив і творив композитор, обставини його життя, факти біографії, творчості, самого процесу творіння тощо, які забезпечать учням можливість краще зрозуміти той чи інший твір композитора та його емоційне й естетичне сприйняття. Саме тому важливим напрямком в процесі формування національної самосвідомості підлітків на уроках музики є налагодження міжпредметних зв'язків з такими навчальними дисциплінами, як українська література, історія, краєзнавство [25].

В сучасному навчальному процесі, з метою формування у дітей інтересу до музики та більш повного розкриття їх індивідуальних здібностей усе частіше *використовують мультимедійні технології*. Це обумовлює її високу ефективність завдяки можливості збільшити обсяг навчального матеріалу, узагальнити та систематизувати набуті знання, розвивати інтерес до змісту музичної освіти. Використання комп'ютерних технологій під час оволодіння музичним мистецтвом є додатковим фактором музичного розвитку, дає можливість значно розширити та гнучко керувати потоками різноманітної інформації – текстами, графіками, анімацією, візуальними зображеннями, музикою [27, С. 6]. Посильне залучення до ефективного застосування доступних інформаційних ресурсів має сприяти розширенню обізнаності початківців із музичними творами, забезпеченню можливості порівняння і вибору творів для слухання, активізації способів музично-творчого самовияву [94, С. 5].

Значна увага в музично-естетичній роботі спрямована на *залучення всіх дітей до музичної діяльності*. Маємо на увазі не лише музично-виконавську діяльність та елементарну композицію, а й інші різновиди навчальної

діяльності – слухання музики, її коментування, обговорення, фаховий розбір, що сприятиме подальшому розвитку дитячої творчості та активності. В контексті цього актуальності набуває принцип партнерства – група учнів та викладач стають єдиним цілим, які усе виконують разом – слухають, співають, розмовляють та грають.

Важливою умовою збагачення змісту початкової музичної освіти є *орієнтація на кращі зразки світової та національної музичної культури*, які варто включати до навчальних програм, враховуючи не лише вікові категорії і можливості учнів, а й художню цінність музичних творів. Збагачення навчального репертуару для виконання і слухання здобутками української музики надасть дітям можливість пізнати себе як частину нації, а через неї – людства [94]. Ознайомлення дітей з різноманітним стилістичним напрямком та жанрів українського та світового музичного мистецтва – академічної, народної, духовної музики, а також кращими зразками розважальної, популярної серед молоді музики сформує орієнтири оцінювання та відбору естетично та художньо досконалих музичних творів. Важливо організувати сприйняття музики дитиною як процес і результат взаємодії морально-естетичних оцінок, які формуються в процесі музичного навчання.

Реалії сьогодення виокреслили перед оновленою музичною освітою проблему ролі *особистісного фактору* в процесі музичного навчання і виховання, де центром має бути особистість, причому передбачається не прямий педагогічний вплив на неї, а взаємодія з урахуванням її свободи й автономії. Передусім, йдеться про необхідність піклування про індивідуальність учнів, особливу увагу вчителя до індивідуальних музичних здібностей та творчих можливостей дитини, врахування її розвитку та естетичних смаків, підтримку індивідуальних проявів і творчих спроб дитини у виконавстві, тлумаченні музики або її створенні.

Одним з головних принципів у роботі з дітьми є створення *невимушеної позитивної атмосфери*, коли дитина відчуває себе комфортно і розкуто. Вчитель не примушує дитину до дії (гри, співу, музикуванню), а дає

можливість адаптуватися до середовища й умов навчального процесу та добровільно виявити бажання долучитися до нього. Виконання такої умови є складовою гуманно-естетичного підходу до музичної освіти, що в свою чергу, сприятиме розкриттю творчої індивідуальності особистості, її подальшого розвитку.

Підсумовуючи викладений в підрозділі матеріал, зазначимо, що будуючи цілісний простір музичного навчання і виховання важливо врахувати запропоновані підходи, адже ефективне вирішення утилітарних і дидактичних завдань музичної освіти може бути міцним і обов'язковим фундаментом музично-естетичної культури особистості як невід'ємної складової її духовної культури.

2.3. Конкурси та фестивалі дитячої творчості як чинники розвитку музичної освіти.

Прикметною рисою сучасного культурно-мистецького простору є багатство засобів і форм представлення мистецтва. Чільне місце в цьому процесі посідають фестивалі та конкурси, які беруть на себе функцію презентації та просування мистецького продукту як духовної складової сучасності. Зауважимо, що фестивалі і конкурсні змагання дитячого мистецтва – це не лише ефективний спосіб представлення здобутків і кращих зразків творчості дітей в нових умовах, а й, до певної міри, альтернатива концертної діяльності, моральний стимул, фактор заохочення та залучення дітей до різних видів мистецтва.

Типологія сучасних дитячих мистецьких фестивалів та конкурсів досить строката – вони поділяються за видами мистецтва (вокальні, інструментальні, хореографічні, театральні, циркові, фольклорні); за віковою ознакою та охопленням учасників; за статусом та географічними межами (міжнародні, всеукраїнські, регіональні, місцеві); періодичністю проведення (щорічні, раз на два роки, як одноразова акція) тощо. Фестивалі та конкурси мають досить широкий діапазон *завдань та функцій*, а саме:

- збереження культурної спадщини країни;
- розвиток і просування певного виду творчої діяльності дітей;
- формування і розвиток нового покоління української сучасної мистецької та творчої спільноти;
- підтримка творчих колективів, окремих виконавців, популяризація традицій виконавчої майстерності, виявлення талантів та можливості самореалізації;
- професійне вдосконалення педагогів і поширення кращої практики їх роботи;
- активізація суспільного життя міст та регіонів, формування естетичних уподобань;
- обмін творчими досягненнями і можливість встановлення тісних контактів між дитячими і дорослими творчими колективами, сольними виконавцями з різних міст;
- сприяння міжнародному культурному обміну та інтеграції вітчизняної культури у світовий мистецький контекст [28, С. 69].

Означені мистецькі проекти також несуть психологічне, виховне, інформаційне навантаження; виконують репрезентативну та рекреаційну функцію; забезпечують галузеві комунікації засобами налагодження професійного спілкування, демонстрації досягнень, обміну досвідом; врешті – стають загальною системою, орієнтованою на підтримку художньої культури та формування нових ціннісних критеріїв та орієнтирів у сфері мистецтва та дитячої творчості.

Основне призначення мистецьких фестивалів та виконавських конкурсів – в її художньо-культурній складовій, а їх соціально-організуючий потенціал найповніше виявляється у залученні як дітей, так і широких верств населення до процесу освоєння, створення, збереження, поширення та подальшого розвитку культурних цінностей; сприянні соціалізації та міжкультурної комунікації особистості. Разом з тим, мистецькі фестивалі дають можливості використати інноваційні підходи для вирішення проблем

кризи духовних цінностей, формування пріоритетів та естетичного виховання молоді, організації змістовного дозвілля тощо. Тож, з впевненістю можемо констатувати, що фестивально-конкурсний рух є ретрансляцією соціокультурних ідей в середовище дітей та юнацтва [28, С.71].

Для юних конкурсантів участь у мистецьких змаганнях – це можливість після довгих трудових буднів, навчання в школі і кропітких репетицій, нарешті відчувати себе на великій сцені справжнім артистом; можливість прийняти участь в справжніх змаганнях творчих колективів, зустріти старих друзів та знайти нових, показати свою майстерність та побачити виступ інших; це напруга, радість та тріумф перемоги; врешті, це чесне змагання із творчими колективами та окремими виконавцями, демонстрація мистецтва та обмін досвідом.

Специфіка дитячої аудиторії спонукає оргкомітети мистецьких івентів до створення сприятливої і доброзичливої атмосфери, формування неупередженого і професійного журі, яке працює за чітко продуманою оціночною системою і гарантує найвищу якість суддівства; змістовного наповнення позаконкурсної програми спільними виступами учасників, майстер-класами, флешмобами, вікторинами, фото-сесіями, дискотеками, іграми, екскурсіями тощо.

На фестивалі та конкурси творчості зазвичай окрім музичних керівників та педагогів рекомендується приходити усією родиною, аби долучитися до справжнього свята, отримати максимум задоволення від мистецької події, відчувати її атмосферу, підтримати конкурсантів, налагодити комунікації.

Наразі, в Україні проводиться значна кількість різножанрових мистецьких фестивальних форумів та конкурсів дитячої та юнацької творчості, які збагачують загальну культурну панораму країни, формують її культурну ідентичність. Такі культурно-мистецькі проекти мають різну тематику, історію, представництво та статусність, деякі з них – набувають значення обов'язкового атрибуту культурного центру (міста, області, країни).

Прикладом проектів, що мають європейський сучасний формат проведення *мистецького фестивалю-конкурсу* є: міжнародний фестиваль дитячої творчості «Країна мрій» (м. Київ), Міжнародний благодійний дитячий фестиваль-конкурс «Чорноморські ігри» (м. Скадовськ), «Соняшник» – Міжнародний фестиваль-конкурс дитячої, юнацької та студентської молоді за підтримки Міністерства культури України (м. Київ), Всеукраїнський фестиваль конкурс «Творчі Діаманти України 2021» (м. Львів), Всеукраїнський багатожанровий фестиваль-конкурс «Кришталевий фонтан» (м. Запоріжжя), Всеукраїнський творчо-мистецький фестиваль-конкурс «Планета зірок» (м. Дніпро), Відкритий муніципальний фестиваль-конкурс дитячої та юнацької творчості «Фонтанська весна» (м. Одеса), Всеукраїнський дитячий фестиваль бандуристів «Таврійські зустрічі» (м. Скадовськ), Всеукраїнський фестиваль-конкурс дитячої та юнацької творчості «Гранд-талант» (м. Вільногірськ) та багато інших.

Авторитетними та знаними поза межами України є *конкурси виконавського мистецтва* як от:

Міжнародний Відкритий конкурс піаністів «Віртуозні самоцвіти» (Львів), який у травні 2021 р. в Будиноку органної та камерної музики - костел Марії Магдалени та на сцені Драматичного театру ім. М. Заньковецької пройшов уже восьмий раз. Залучив до участі українських та зарубіжних виконавці – учнів, студентів та випускників дитячих музичних шкіл, шкіл мистецтв та музичних студій, спеціальних музичних навчальних закладів, культурно-дозвільних закладів;

«*Всеукраїнський відкритий конкурс імені С. С. Прокоф'єва*» (Київ), мета якого – вшанування пам'яті великого композитора, виявлення, підтримка і сприяння просуванню талановитих українських музичних виконавців, композиторів, диригентів і теоретиків. У 2021 р. відбувся V конкурс, проводиться за підтримки Національної академії мистецтв України, Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського, Національної спілки композиторів України та під патронатом лауреата

Національної премії України ім. Т. Шевченка, народного артиста України, директора і художнього керівника Національного ансамблю солістів «Київська камерата», диригента і піаніста В. О. Матюхіна [110];

Щорічний *Міжнародний музичний фестиваль «Odessa Classics»* – головний майданчик презентації класичної музики в Україні, заснований у 2015 р., народним артистом України О. Ботвінов. У 2021 р. в рамках форуму проведено 4-й Всеукраїнський конкурс юних піаністів ім. Серафими Могилевської в якому взяли участь близько 30 юних піаністів [118].

Проблеми сьогодення, зокрема карантинні обмеження в умовах епідемії, поставили нові умови функціонування дитячих мистецьких фестивалів і конкурсів, які останній рік переважно проходять у форматі онлайн. Така форма дає можливість уникнути ризиків, а й продовжити фестивальну практику, що активізує музично-освітню галузь, спонукає дітей до продовження творчої діяльності та самовираження. Серед таких форумів:

Міжнародний онлайн фестиваль-конкурс мистецтв *«Джерело надії»* – масштабний проект, реалізується за підтримки Міністерства культури України, Всесвітньої асоціації виконавчих мистецтв «WAPA WORL» та Міжнародного благодійного фонду «BUKOVINA FOLK DANCE» (м. Чернівці). Основна ціль Фестивалю – підтримка творчої ініціативи дітей та молоді. Це конкурсна програма, в якій братимуть участь хореографічні ансамблі, вокальні, музичні, фольклорні, театральні колективи, оркестри народних інструментів, вокальні та інструментальні ансамблі, театри мод, учасники циркового, хорового мистецтва. Критерії, за якими будуть оцінюватися виступи – це творчий підхід та індивідуальність виконавців; реалізація задуму художнього твору; рівень виконавської майстерності; артистизм і сценічна культура; якість фонограми; естетика сценічного одягу;

«Сузір'я Україна-Європа» – міжнародний професійний, продюсерський, багатожанровий, постійний онлайн конкурс співаків, музикантів-інструменталістів, композиторів, танцюристів, хореографів, акторів, режисерів, художників, представників інших видів мистецтва -

декоративно-ужиткового, циркового, візуального, а також мистецьких репортерів, блогерів тощо. Задекларована мета – підтримка талантів, допомога у продюсуванні, презентації та просуванні творчих робіт на вітчизняний та європейський мистецький ринок, допомога юним конкурсантам стати професіоналами. Конкурс відбувається онлайн, в інтернеті, дистанційно; також є учасником «Алеї Зірок» і відбором на «Суперпремію року» [115];

Всеукраїнський дистанційний фестиваль-конкурс «*Велика родина – моя Україна*», що проходить за підтримки Національної музичної спілки України. На багатожанровому фестивалі юні конкурсанти мають можливість продемонструвати свої таланти та досягнення в номінаціях хореографія, вокальний та інструментальний жанри, театр та телемистецтво, образотворче, декоративно-ужиткове мистецтво тощо;

Міжнародний багатожанровий конкурс талантів «Алея Зірок – Alley of Stars», головна мета якого – просування творчих робіт, рекламування авторів і виконавців, створення брендів артистів і збирання аудиторії для них. Це онлайн конкурс співаків, авторів пісень, музикантів-інструменталістів, композиторів, танцюристів, хореографів, акторів, режисерів, кліпмейкерів, журналістів, художників, фотохудожників, майстрів декоративно-ужиткового мистецтва, дизайнерів тощо.

Аналіз сучасного фестивально-конкурсного руху на Вінничині засвідчив успішне функціонування ряду всеукраїнських та міжнародних дитячих мистецьких форумів, які є складовою загальної культурної панорами регіону, активізують мистецьку еліту, збагачують музичне життя, мотивують і спонукають до творчості юних митців та їх викладачів, врешті – формують культурну ідентичність краю. Прикметною ознакою фестивальної діяльності є проведення в межах великих культурно-мистецьких проектах фестивально-конкурсних програм для дітей і юнацтва. Серед культурно-мистецьких заходів регіону варто відмітити такі:

- Музичний фестивальний проект *«Хорові асамблеї Миколи Леонтовича»* (м. Вінниця), проводиться з 2008 р., один раз на 2 роки, мета – вшанування пам’яті та популяризація творчої спадщини українського композитора М. Д. Леонтовича, збереження та розвиток вітчизняних співочих традицій, узагальнення та поширення творчого досвіду роботи з дитячими, академічними та народними хоровими колективами на Вінниччині та організація практичної школи хормейстера. Організатори: Департамент культури Вінницької МР, Вінницька обласна філармонія. Структура проекту – це постійно діюча майстерня для хорових виконавців та композиторів. Раз на два роки відбувається проект *«Концертних програм»* і раз на два роки відбувається Всеукраїнський композиторський конкурс хорових творів. Саме твори-переможці мають честь бути публічно виконаними на так званих *«Концертних асамблеях»*.

- Дитячий конкурс фортепіанної виконавської майстерності який проходить в межах *Всеукраїнського інструментального конкурсу ім. Я. Падеревського* (м. Вінниця, обласна філармонія ім. Миколи Леонтовича, Вінницька дитяча музична школа №1);

- Міжнародний фестиваль *«Мистецтво без кордонів»* (м. Вінниця, Вінницька дитяча музична школа *«Вишенька»*, Концертні програми та майстер-класи колективів з Румунії та Грузії);

- Міжнародний фестиваль-конкурс народного хорового співу імені В. І. Іжевського *«Над Собом пісня дзвінко лине»* (м. Вінниця), проводиться щорічно з метою зближення міжнародних зав’язків з закордонним українством, встановлення творчих колективів, сприяння дружнім контактам і зміцнення взаємодії з Асоціаціями українців з країн Прибалтики, Європи, етнічними об’єднаннями (діаспора) на Україні; збереження та подальшого розвитку традиційної народної пісенної культури, виявлення та підтримки талановитих виконавців народних пісень; вшанування хорового диригента, композитора, фольклориста, родоначальника народного-хорового співу на Вінниччині В. І. Іжевського. У фестивалі-конкурсі беруть участь хорові

колективи та вокальні ансамблі різних регіонів України, творчі колективи зарубіжних країн та асоціації етнічних діаспор, в тому числі й дитячі.

- Всеукраїнський відкритий фестиваль східних мистецтв «*Салям намасте*» (м. Гнівань), це – авторське свято, започатковане в 2013 р. С. Журавльовим, проводиться за участю професійних, народних, аматорських колективів та солістів, за підтримки посольства Республіки Індії в Україні.

- Міжрегіональне свято духової музики «*Сурми Поділля 2021*» (м. Крижопіль), Головною метою фестивалю є зміцнення культурних зв'язків, популяризація духової музики, підвищення її ролі у патріотичному та естетичному вихованні сучасного покоління, забезпечення духовної єдності різних верств та вікових категорій населення.

- III Міжнародний конкурс духової музики «*VIN Venti*» (м. Вінниця), Дитячий інструментальний конкурс, організований обласною філармонією ім. Миколи Леонтовича та Вінницькою дитячою музичною школою №1.

- Регіональний фестиваль-конкурс дитячих духових оркестрів «*Хмільницькі сурми*» ім. Ростислава Панченка (м. Хмільник), має на меті популяризацію музикування на духових інструментах серед молоді, підвищення рівня виконавської майстерності, збагачення репертуару високохудожніми творами, взаємозбагачення творчих шкіл та обмін досвідом, формування художніх смаків тощо. Варто відзначити, що духовий оркестр КЗ «Гніванська Дитяча музична школа» (керівники О. Крисько та А. Волосяний) неодноразово ставав лауреатом цього мистецького змагання [105].

- Регіональний конкурс юних виконавців класичних творів «*Жмеринський камертон*», який з 2011 р. щорічно проходить в рамках Міжнародного фестивалю ім. П. І. Чайковського та Н. Ф. фон Мекк (м. Браїлові) – авторитетного мистецького проекту в царині академічної музики, за участю всесвітньовідомих виконавців та диригентів. Учні музичних шкіл демонструють свою майстерність перед журі із відомих виконавців –

учасників фестивалю, а переможці мають честь виступити в заключному концерті з Академічним камерним оркестром «Аркада». Конкурсне змагання сприяє естетичному розвитку, відкриттю та творчому просуванню молодих музикантів-виконавців, мотивує та спонукає до подальшої музично-виконавської діяльності.

- Відкритий фольклорний фестиваль «Гармонь грає – душа співає» (м. Гнівань), організатор – КЗ «Центр культури та дозвілля «Калина» Гніванської міської ради).

- Інтегрований дитячий фестиваль для осіб з обмеженими можливостями «Без обмежень» (Департамент культури, Центр концертних та фестивальних програм). Його основне завдання – створення умов для забезпечення культурних прав дітей з особливими освітніми потребами та включення їх до суспільного життя, а також соціальної адаптації за допомогою мистецтва.

Неаби який культуротворчий потенціал мають: Фестиваль-конкурс юних виконавців «Подільський водограй»; конкурс інструментальних дитячих ансамблів «Подільська весна», естрадний дитячо-юнацький фестиваль-конкурс «Музична парасолька» та ін.

Підсумовуючи, зауважимо, що позитивна соціокультурна динаміка дитячих мистецьких фестивально-конкурсних проєктів та їх життєздатність багато в чому залежить від стабільного економічного, політичного та багатого традиціями культурного середовища, а також потребує уваги мистецької спільноти, творчої ініціативи та державної підтримки [28]. Вони є чинниками активізації творчості та естетичне виховання дітей, впливають на подальший розвиток мистецької освіти.

Висновки до 2 розділу

Наразі в Україні сформувалася система закладів початкової музичної освіти, а саме музичних шкіл та шкіл мистецтва, які здійснюють освітню діяльність відповідно до чинного законодавства, потреб соціальної сфери та є активними суб'єктами вітчизняного культурного простору.

Музичні та мистецькі школи, як заклади позашкільної освіти сфери культури, провадять свою діяльність за такими напрямками:

- художньо-естетичний, що забезпечує розвиток творчих здібностей, обдарувань та набуття здобувачами практичних навичок, оволодіння знаннями у сфері вітчизняної і світової музичної культури та мистецтва;
- музичний, що забезпечує набуття здобувачами спеціальних музичних виконавських компетентностей у процесі активної музичної діяльності.
- виховний – формування культури сприйняття, почуттів, світогляду та морально-естетичного ідеалу.

Сучасні процеси модернізації та гуманізації освіти актуалізували проблему розвитку дітей та юнацтва засобами музики як виду мистецтва, оскільки саме воно є доступною та емоційно яскравою моделлю ставлення дітей до оточуючого світу та дійсності. Музична освіта зорієнтована на єдність естетичного, морального, громадянського виховання, органічно пов'язує процеси пізнання світу, його естетичної усвідомленості та вираження свого власного до нього ставлення. Активізація творчої діяльності дитини у поєднанні з гармонійним розвитком, набуттям фахових навичок і умінь є передумовою ефективного естетичного виховання й умовами формування цілісної особистості.

Важливим чинником розвитку вітчизняної музичної освіти є фестивалі та конкурси дитячої творчості, які презентують кращі зразки дитячого

мистецтва, відкривають нові імена, представляють мистецькі школи та кращі методики навчання, що корисне як для дітей-учасників, так і для педагогів.

3. ДИТЯЧІ МУЗИЧНІ ШКОЛИ В КОНТЕКСТІ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ (НА ПРИКЛАДІ КОМУНАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ «ГНІВАНСЬКА ДИТЯЧА МУЗИЧНА ШКОЛА»)

3.1. Культурно-освітній потенціал навчального закладу.

Гніванська дитяча музична школа заснована у 1987 р., її першим директором був Іванов Георгій Ігорович. З того часу плідно працює в царині музичної освіти дітей та юнацтва міста і регіону, залучення їх до мистецько-творчої діяльності, формування естетичних потреб та системи культурно-етичних цінностей.

Сьогодні школа, належить до системи позашкільної освіти, є початковою ланкою спеціальної мистецької освіти та має статус комунального закладу освіт. Майно закладу належить до комунальної власності Гніванської об'єднаної територіальної громади, в особі власника Гніванської міської ради. Функції оперативного управління закладу здійснює відділ освіти Гніванської міської ради як орган управління.

ДМШ надає початкову мистецько-музичну освіту, відповідно до Конституції України, Законів України «Про освіту», «Про позашкільну освіту», «Про культуру», інших законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, наказів Міністерства культури України, рішень місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, Положенням про початковий спеціалізований мистецький навчальний заклад (школу естетичного виховання), а також власним статутом [113].

Музична школа провадить свою діяльність за такими *напрямами позашкільної освіти*:

- художньо-естетичний, що забезпечує розвиток творчих здібностей, обдарувань та набуття здобувачами практичних

навичок, оволодіння знаннями у сфері вітчизняної і світової музичної культури та мистецтва;

- музичний, що забезпечує набуття здобувачами спеціальних музичних виконавських компетентностей у процесі активної музичної діяльності;
- виховний, що забезпечує формування громадянина України.

Музична школа організовує освітній процес за Національною багаторівневою системою музичної освіти України (НБСМОУ). Початкова музична освіта може здобуватися одночасно із здобуттям дошкільної, загальної середньої, а також незалежно від здобуття рівня освіти. Компетентності, здобуті за освітніми програмами початкової музичної освіти, можуть враховуватися та визнаватися на відповідному рівні формальної освіти.

У Статуті визначені: організаційно-правові та господарські засади діяльності ДМШ; її мета, функції та пріоритетні завдання; окреслені управління та керівництво закладом, його структура; організація навчально-виховного процесу, права і обов'язки його учасників; а також громадська діяльність і міжнародне співробітництво [113]. Зокрема йдеться, що заклад надає державні гарантії естетичного виховання через доступність до надбань вітчизняної і світової культури, готує підґрунтя до занять художньою творчістю, а для найбільш обдарованих учнів – до вибору професії в галузі культури та мистецтва. Заклад також проводить навчально-виховну, методичну, культурно-просвітницьку роботу.

Пріоритетними завданнями Гніванської ДМШ є:

- виховання громадянина України;
- вільний розвиток особистості, виховання поваги до народних звичаїв, традицій, національних цінностей українського народу, а також інших націй і народів;

- виховання в учнів поваги до Конституції України, патріотизму, любові до України, прав і свобод людини та громадянина, почуття власної гідності;
- естетичне виховання дітей та юнацтва;
- навчання дітей, підлітків, а при потребі й повнолітніх громадян різним видам мистецтва;
- організація, забезпечення та провадження освітнього процесу для набуття здобувачами спеціальних здібностей, естетичного досвіду і ціннісних орієнтацій у процесі активної мистецької діяльності, формування у них теоретичних і практичних (у тому числі виконавських) загальних та професійних компетентностей початкового рівня в музичному мистецтві;
- формування потреб громадян у якісному культурному та мистецькому продукті, здобутті додаткових компетентностей у сфері культури, мистецтва, пробудження їх інтересу до творчості, спілкування з мистецтвом, мистецьких практик;
- популяризація академічного та народного мистецтва, долучення до нього широкого кола громадян незалежно від місця проживання, віку та сфери зайнятості;
- створення умов для творчого, інтелектуального і духовного розвитку;
- задоволення потреб у професійному самовизначенні і творчій самореалізації;
- пошук та залучення до навчання здібних, обдарованих і талановитих дітей та молоді, розвиток і підтримка їх здібностей, обдарувань і талантів;
- задоволення духовних та естетичних потреб громадян тощо.

Основними функціями музичної школи є: подальше впровадження диференційованого надання знань, вмінь та навиків, відповідно до індивідуальних можливостей дітей; задоволення потреб у професійному самовизначенні і творчій самореалізації; вільний розвиток особистості,

виховання поваги до народних звичаїв, традицій, національних цінностей українського народу, а також інших націй і народів; подальше поліпшення якості навчально-виховного процесу, підвищення авторитету школи за рахунок пошуку нових форм та методів роботи з дітьми та батьками; активізація концертно-пропагандистської діяльності: участь школи в міських та обласних заходах, фестивалях та концертах.

Відповідно до установчих документів, безпосереднє керівництво Гніванською ДМШ здійснює директор, який призначається/звільняється з посади органом управління шляхом укладання контракту відповідно до чинного законодавства України. До кола обов'язків директора також входять: організація навчально-виховного процесу; забезпечення контролю за виконанням навчальних планів та програм, якістю знань, умінь та навичок учнів; створення належних умов для здобуття учнями початкової спеціальної мистецької освіти та підвищення фахового рівня працівників; забезпечення прав учнів на захист від будь-яких форм фізичного або психічного насильства та дотримання умов щодо охорони дитинства, техніки безпеки тощо. Наразі, посаду очільника КЗ «Гніванська музична школа» обіймає Відмінник освіти України, Заслужений працівник культури України Гуцал Тамара Василівна.

Постійно діючим колегіальним органом управління музичною школою є педагогічна рада, яка об'єднує педагогічних працівників закладу, створюється з метою розвитку та вдосконалення навчально-виховного процесу, підвищення професійної майстерності та творчого зростання педагогічного колективу. До повноважень Педагогічної ради входять: розгляд планів навчально-виховної та методичної роботи ДМШ; обговорення заходів, які забезпечують високий рівень навчально-виховної та методичної роботи; визначення шляхів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, впровадження у навчально-виховний процес досягнень науки та передового педагогічного досвіду; вирішення інших важливих питань навчально-виховної роботи та мистецько-творчої і громадської діяльності.

З метою виконання завдань та функцій, що передбачені Статутом та для забезпечення найбільш сприятливих умов для розвитку інтересів та здібностей учнів в музичній школі створені структурні підрозділи, які забезпечують надання послуг з початкової мистецької освіти за видами мистецтва або різним фахом – це різні відділення (музичні, хореографічні, хорові, фольклорні та ін.) та відділи (фортепіанний, духовий, струнний, народних інструментів, класичного танцю, народного танцю, образотворчого мистецтва) тощо.

Сьогодні педагогічний колектив школи складається із 32 викладачів. У закладі функціонують 7 відділів на яких навчаються 229 учнів, у групах самоокупності – 100 учнів. Серед основних відділів такі:

- фортепіанний;
- народний (клас баяна, акордеона, гітари, скрипки);
- відділ сольного співу;
- духовий;
- фольклорний;
- хореографічний;
- теоретичний [113].

Навчально-методична робота на відділах ведеться за типовими навчальними планами та програмами, затвердженими Міністерством культури України. Викладачі школи постійно дбають про навчально-методичне забезпечення освітньої діяльності закладу, приймають участь у розробленні/упорядкуванні навчального репертуару, створення авторської постановки, навчальних програм, в т.ч. випуск друкованих видань [108]:

Найменування навчальних дисциплін	Автор/група авторів (П.І.Б.) навчальної літератури за видами	Найменування навчального посібника, навчальної програми, тощо	Отримано гриф («затверджено», «рекомендовано»)/ким схвалено
Гуртовий народний спів	Гуцал Т.В. - методист; Сірий О.В., Юрчишина І.А - ст. викладачі	Програма з предмету «Гуртовий народний спів»	Опрацьовано педагогічною радою закладу

Народний спів соло	Гуцал Т.В. - методист	Програма з предмету «Народний спів соло»	Опрацьовано педагогічною радою закладу
Народний інструмент сопілка	Гуцал Т.В. - методист; Сірий О.В., Юрчишина І.А - ст. викладачі	Програма з предмету «Сопілка»	Опрацьовано педагогічною радою закладу

Для успішного проведення навчального процесу школа дбає про власне матеріально-технічне забезпечення та інформаційний супровід, про що свідчать: наявність кабінетів: актова і хореографічні зали, спеціалізовані навчальні класи; бібліотека, відеотека, фонотека; відповідність обладнання нормативам матеріально-технічного забезпечення в межах бюджетних призначень; доступ до мережі інтернет та наявність сторінки у Facebook, що забезпечують зовнішні комунікації та інформаційну підтримку школи.

Як заклад освіти сфери культури музична школа також є середовищем для розвитку творчого мистецького потенціалу дітей, їх художньо-естетичного розвитку. В структурі музичної школи організовані та успішно функціонують творчі колективи, які є не лише гордістю навчального закладу, а й активними учасниками місцевих та регіональних культурно-мистецьких заходів:

- Зразковий фольклорний ансамбль «Дивоцвіт» (художній керівник – Заслужений працівник культури України Гуцал Т. В., керівник оркестрової групи Сірий О. В.);
- Зразковий хореографічний ансамбль «Візерунки» (керівник – Приймак Ю. В.);
- Зразковий ансамбль польського танцю «Подільські мальви» (керівник – Глотова І. С.);
- Зразковий вокальний ансамбль «Сузір'я фантазій» (керівник – Коробенко Л. Ф.);
- Зразковий вокальний ансамбль «Ритми серця» (керівник – Мазур І.);
- Академічний вокальний ансамбль «Камертон» (керівник – Мазур І.);
- Хор старших класів (керівник – Сіра Л. В.);

- Хор молодших класів (керівник – Сіра Л. В.);
- Ансамбль скрипалів (керівник – Швабська О. П.);
- Ансамбль гітаристів (керівник – Маленко Л. Л.);
- Оркестр духових інструментів (керівники – Крисько О. Б., Волосяний А. В.);
- Ансамбль сопілкарів (керівник – Коробенко О. П.);
- Ансамбль баяністів (керівник Белінська – С. Л.);
- Ансамбль змішаних народних інструментів (керівник – Швабська О. П.) [113].

Залучення учнів музичної школи до активності в творчих колективах, та участі в публічних виступах – мистецьких акціях, святах, концертах, конкурсах, фестивалях тощо, сприяють художньо-творчій реалізації дітей, формують виконавські здібності, пробуджують їх інтерес до творчості, спілкування з мистецтвом, мистецькими практиками. Це засоби та водночас дієві форми розвитку духовності, естетичної культури, музично-виконавських навичок дітей. В процесі хорового, ансамблевого чи оркестрового виконання розвиваються не лише музичні здібності, такі, як слух, пам'ять, відчуття ритму, але й здібності і властивості, які мають вплив на загальний розвиток особистості дитини: уява, творча активність, цілеспрямованість, взаємопідтримка та колективна відповідальність [44, С. 228].

Як позитивний момент відмітимо, що сьогодні спостерігається зростання інтересу дітей до участі у мистецьких творчих колективах, робота з якими – творчого та духовного характеру, спрямована на виховання учасників колективу і формування особливої атмосфери відносин, яка несе в собі великий естетично-моральний заряд. Разом з тим, відбувається поступове збагачення виконавських навичок юних музикантів, із зростанням майстерності гри чи співу зростає впевненість виконавців у своїх силах, вміння орієнтуватися в певній ситуації, комунікувати з іншими учнями, викладачами та публікою, зважувати і робити правильні висновки. Більш

чітко формуються моральні та естетичні орієнтири, потреби та вподобання, вміння їх пояснити та відстояти. Таким чином, проходить становлення особистості, розширюється її кругозір.

Одним із головних завдань викладачів дитячої музичної школи є підготовка та участь учнів у районних, регіональних, обласних, всеукраїнських та міжнародних конкурсах виконавчої майстерності початкових мистецьких навчальних закладів, а також виховних заходах школи і міста, які заплановані протягом навчального року. Серед них: Міжнародні фестивалі-конкурси «Палаюча зірка» та «SOLOVIOV-ART», Всеукраїнський фестиваль-конкурс «Подільські гостини», Всеукраїнський відкритий конкурс вокального мистецтва ім. І. Кириліної «Осінь мелодія», Всеукраїнський дитячий конкурс фортепіанної виконавської майстерності ім. Я. Падеревського, Регіональний фестиваль-конкурс дитячих духових оркестрів «Хмільницькі сурми» ім. Р. Панченка, обласні конкурси дитячої та юнацької творчості, музичні свята тощо.

Важливою подією для музичної школи стала перемога юних вокалістів Дмитра та Юрка Бегасів, Юлії та Вероніки Тройницьких (клас викладача Т. Магнушевської), які отримали призові місця в номінації «академічний спів» на Міжнародному конкурсі «Золоте руно» (м. Батумі, Грузія, липень 2021 р.) та Міжнародному конкурсі-фестивалі «Я люблю Україну» (м. Одеса, табір «Молода гвардія», червень 2021 р.) [Додаток К].

Учасником VII Міжнародного фестивалю «Музика Шопена просто неба» у історико-культурному комплексі «Замок Радомисль» (Житомирська обл.) став В. Іванюк – учень фортепіанного відділу Гніванської ДМШ (клас викладача В. В. Байбарзи), який вже є неодноразовим переможцем конкурсних змагань різного рівня [Додаток К].

Літо 2021 р. позначилося ще однією перемогою учня 3 класу струнного відділу О. Білоконя (викладач О. М. Биковська, концертмейстер А. М. Похила) – II місце у Всеукраїнському багатожанровому фестивалі-конкурсі мистецтв «Майл-фест» (м. Київ).

Вісім учасників Міжнародного конкурсу «Aroyando ART 2021» А. Антонов, І. Кулінський, М. Ганжа, А. Грабовський, М. Чміль, В. Рубанов, М. Бендас та І. Янчук (клас гітари Л. Маленко) стали переможцями та лауреатами престижного конкурсу виконавської майстерності тощо.

Доречно також відзначити перемоги вихованців музичної школи у 2021 р. на Міжнародних та Всеукраїнських фестивалях-конкурсах виконавської майстерності «Сяйво хортиці», «Відкриті серцем», «Великодні дзвони», «Орнамент долі», «Подільська весна», «Україна – мрія», «Водограй» та ін. Зазначене переконливо свідчить про потужний творчий потенціал учнів Гніванської музичної школи та високий професійний рівень і майстерність викладачів.

Зі звіту про роботу Гніванської ДМШ за 2020/2021 навчальний рік маємо інформацію про досягнення учнів школи, зокрема про участь у міжнародних, всеукраїнських, обласних, шкільних, в т. ч. он-лайн, публічних виступах [108]:

Кількість, міжнародний рівень	Кількість, всеукраїнський рівень	Кількість, обласний рівень	Кількість, шкільний рівень
44 конкурси; 181 раз учні брали участь	28 конкурсів; 161 раз учні брали участь	25 конкурсів; 176 разів учні брали участь	2 конкурси; 12 разів учні брали участь

Яскравими сторінками шкільного життя є звітні концерти всіх відділів музичної школи, сольні виступи творчих колективів та найталановитіших учнів-виконавців, які проходять у теплій доброзичливій атмосфері із залучення гостей, батьків тощо.

Успіх в якісній організації навчально-виховного процесу та реалізації творчого життя музичної школи багато в чому залежить від викладачів, професійний потенціал та педагогічна майстерність яких орієнтована на забезпечення і виконання таких завдань:

- надавати знання, формувати вміння та навички диференційовано, відповідно до індивідуальних можливостей, інтересів, нахилів, здібностей учнів;

- сприяти розвиткові інтелектуальних і творчих здібностей учнів відповідно до здібностей та запитів, а також збереження здоров'я;

- здійснювати педагогічний контроль за дотриманням учнями морально-етичних норм поведінки, дисциплінарних вимог;

- дотримуватись педагогічної етики, поважати гідність учня, захищати його від будь-яких форм фізичного, психічного насильства;

- виховувати своєю діяльністю повагу до принципів загальнолюдської моралі;

- берегти здоров'я учнів, захищати їх інтереси, пропагувати здоровий спосіб життя;

- виховувати повагу до батьків, жінки, старших за віком, до народних традицій та звичаїв, духовних і культурних надбань українського народу;

- особистим прикладом і настановами повагу до державної символіки;

- постійно підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну і політичну культуру;

- проводити роботу щодо залучення дітей та юнацтва до занять мистецтвом тощо.

Успішній роботі викладацького складу ДМШ, формування авторитету серед учнів та творчої спільноти регіону сприяє високий професіоналізм, організаторські та мистецько-творчі досягнення викладачів, які особисто є активними учасниками виконавських конкурсів, членами оргкомітетів фестивалів і оглядів дитячої та юнацької творчості, приймають участь у фахових обговореннях на науково-практичних і методичних конференціях та круглих столах, є ініціаторами проведення майстер-класів (відповідно до спеціалізації), тренінгів на всеукраїнському та міжнародному рівнях

[Додаток Д]. До активу організаційно-творчих здобутків викладачів школи варто віднести такі:

- фортепіанний квартет викладачів «Piano-Art» у складі Юрчишиної І. А., Безп'ятко М. А., Берьозової В. Д., Байбарзи В. В. отримав престижну І премію на І Міжнародному фортепіанному конкурсі «Piano-Art» (2021 р.) та ІІІ премію на VIII Міжнародному фестивалі «Каштановий рояль» (2021 р.);
- викладач відділу сольного співу Дунда Т. П. здобула І премію на Всеукраїнському фестивалі-конкурсі дитячої та юнацької творчості «Лемцвіт» у номінації академічний вокал (2021 р.);
- дует скрипалів у складі Швабської О. М. та Биковської О. М. є володарями гран-прі І Міжнародного конкурсу «Дніпро арт фест» (2020 р.), а також отримали І та ІІ премії на престижних І Міжнародних фестивалях-конкурсах «Оksamитовий дивосвіт» (2021р.) та «Гармонія талантів» (2021 р.);
- викладач хореографічного відділу Максименко Ю. Г. став володарем ІІ премії Всеукраїнського конкурсу у «Free dance» (2019 р.).

Про авторитет та визнання професійності викладачів свідчить і той факт, що вони постійно залучається до роботи в оргкомітетах та журі культурно-мистецьких проектів різного рівня:

- викладач відділу сольного співу, методист Магнушевська Т. А. є директором XI Всеукраїнського відкритого конкурсу вокального мистецтва «Осіньна мелодія» імені І. Кириліної;
- Заслужений працівник культури України, методист Гуцал Т. В. стала членом журі XI Всеукраїнського відкритого конкурсу вокального мистецтва «Осіньна мелодія» імені І. Кириліної (..... р.);
- старший викладач народного відділу (клас гітари) Маленко Л. Л. залучена до роботи в журі знаних Міжнародних конкурсів «Різдвяні дзвіночки» та «Са нова» (2020 р.);

- старший викладач по класу фортепіано Арутюнян М. О. входить до складу журі Міжнародного конкурсу «New Years Stars» (2021 р.).

Варто відмітити високий активну діяльність викладачів Гніванської ДМШ в поширенні власного досвіду, викладацьких та виконавських методик в межах всеукраїнських та регіональних заходах підвищення кваліфікації викладачів музичних шкіл та шкіл мистецтв:

- так, Заслужений працівник культури України, методист Гуцал Т. В. забезпечила проведення майстер-класу на тему «Регіональна манера народного співу. Подільський стрій», який відбувся в межах Всеукраїнського відкритого конкурсу вокального мистецтва «Осінь мелодія» імені І. Кириліної;
- старший викладач народного відділу (клас гітари) Маленко Л. Л. з успіхом провела майстер-клас на платформі ZOOM для слухачів Вінницького обласного науково-методичного центру (ВОНМЦ) на тему «Складнощі та їх подолання в процесі навчання гри на гітарі шляхом впровадження власних метод. доробок» та дистанційно провела концерт учнів класу гітари;
- фортепіанний квартет викладачів «Piano-Art» у складі: Юрчишиної І. А., Безп'ятко М. А., Берьозової В. Д., Байбарзи В. В. ініціювала мистецький проект для студентів та викладачів факультету початкової освіти та мистецтва Вінницького державного педагогічного університету (ВДПУ) ім. М. Коцюбинського «Популяризація фортепіанного мистецтва» та стали учасниками майстер-класу на платформі ZOOM «Диференційний підхід до фортепіанних партитур при виконанні оркестрових творів» для слухачів ВОНМЦ з доцентом, кандидатом мистецтвознавства Рябовим І. С.

Статусність та значення цих заходів підвищується як актуальністю їх тематики та проблем, що порушуються в процесі обговорення, так і дистанційним форматом їх проведення в умовах карантинних обмежень.

Зазначене переконливо свідчить, що Комунальний Заклад «Гніванська ДМШ» має високий культуротворчий потенціал, що забезпечує успішне здійснення освітньої, організаційно-методичної та мистецько-творчої діяльності. Викладачі закладу здійснюють індивідуальну освітню, творчу, мистецьку, наукову, громадську та іншу діяльність за межами музичної школи, постійно дбають про підвищення власного професійного і загальнокультурного рівня та педагогічної майстерності. Разом з тим, вони є активними учасниками та ініціаторами заходів підвищення кваліфікації працівників галузі. Настановленням та особистим прикладом викладачі позитивно впливають на своїх учнів, утверджують повагу до суспільної моралі та суспільних цінностей, зокрема справедливості, патріотизму, гуманізму, толерантності, працелюбства, творчого осягнення культурного надбання людства тощо.

Саме ці досягнення визначають сьогодення Гніванської музичної школи та закладають підвалини успішної діяльності на майбутнє, спонукають до освітньої і творчої роботи.

3.2. Участь музичної школи в культурному житті Вінничини.

У попередніх розділах ми наголошували, що головною метою діяльності Гніванської дитячої музичної школи є створення життєздатної системи виховання для забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації, так як, естетичне виховання – одна зі сторін процесу виховання, яка є складовою частиною гармонійного розвитку людини. Тож, викладачі дитячої музичної школи прикладають максимум зусиль для якісного та різностороннього виховання своїх учнів.

Культурно-просвітницька робота викладачів дитячої музичної школи сьогодні спрямована на підвищення ролі культури в суспільному житті та культурної освіти населення, залучення до активного духовного життя дітей

та підлітків. Тож, ДМШ є активним учасником культурно-мистецького життя Вінниччини, презентують не лише власні творчі здобутки, а й осягають багату та самобутню мистецьку спадщину регіону.

Так, у вересні 2021 р. творчі колективи учнів та викладачів музичної школи стали учасниками великого свята *«День міста та сталої енергії»*, яке пройшло в нашому Гнівані. Кількаденна програма святкування поєднала спортивні змагання, творчі конкурси серед дітей дошкільної та учнівської молоді, велокрос, обмін партнерськими делегаціями, в т.ч. міжнародними, концертні програми, фестиваль вуличної їжі, квести, конкурси та розваги.

Орієнтація на духовні цінності, відродження культурних традицій, формування творчої особистості на зразках національної культурної спадщини – головне завдання педагога та учня у початковому мистецькому навчальному закладі. Тому участь ДМШ у форумах, що презентують та пропагують народне мистецтво є традиційною. Вже втретє, у жовтні місяці з успіхом проходить *Відкритий фольклорний фестиваль «Гармонь грає – душа співає»*. Це авторське свято, започатковане в 2019 р. Сергієм Журавльовим за участю професійних, народних, аматорських колективів та солістів, за підтримки заслуженого журналіста України Ганни Секрет є визначною мистецькою подією міста, залучає велику кількість глядачів, гостей та учасників, серед яких і Гніванська музична школа.

Викладачі музичної школи часто виступають ініціаторами проведення культурних проєктів – літературно-музичних акцій, концертних програм і музичних привітань, святкових фотосесій учнів тощо.

Цікавим івентом став *музично-літературний проєкт «Одного разу у бібліотеці»*, який було підготовлено та проведено на базі Гніванської міської бібліотеки піаністами класу старшого викладача І. А. Юрчишиної. Діти залюбки читали вірші, виконували фортепіанну музику, бібліотекарі Т. В. Парфьонова та С. В. Мельникова ознайомили учасників та гостей заходу з літературними новинками про мистецтво [Додаток 3].

Така співпраця з культурно-мистецькими установами міста та регіону значно розширює кругозір дітей, сприяє їх всебічному та естетичному розвитку, дає ґрунт для самовираження і творчості. Практичне освоєння особистістю знань про мистецтво і культуру як духовну сферу, що в подальшому впливає на адаптацію її в культурному просторі та дає можливість стати суб'єктом його творення.

Налагодженню творчих комунікацій з навчальними закладами Вінничини сприяв *мистецький захід*, який успішно проведено з ініціативи викладача Т. А. Магнушевської та учнів відділу сольного співу *на базі Донецького Національного університету ім. Василя Стуса*. Ця подія мала схвальний суспільний резонанс, засвідчила громадські та мистецькі пріоритети учнівського та педагогічного колективу музичної школи. Проведення заходів подібної тематики і формату є актуальними з огляду на сучасні реалії – вони формують у молодого покоління прагнення до взаєморозуміння, миру, злагоди між усіма народами, етнічними, національними, релігійними групами.

Наразі, в Україні існує нагальна потреба збереження, розвитку і популяризації українського народного мистецтва. На Вінничині популярністю користуються традиційні народні свята, обрядові дійства, фольклорні фестивалі тощо, які пробуджують інтерес до історичної спадщини, прагнуть відродити та інтегрувати в сучасний соціокультурний простір різноманітні етнічні традиції, поєднуючи їх з досягненнями у сфері культури, освіти, музичного виконавства. Завдяки таким заходам зберігається і актуалізується національна мистецька спадщина, отримує новий розвиток етнотворчість та здійснюється її популяризація, виявляється і підтримується обдарована творча молодь.

Дане твердження базується на висновках широкого кола науковців та практиків культурно-мистецької галузі, воно є пріоритетним і в діяльності творчих колективів Гніванської музичної школи. Підтвердженням цьому є активна творча діяльність учнів та викладачів фольклорного відділу, який є

постійним учасником обласних та міських мистецьких проектів та свят, а фольклорний ансамбль – багаторазовий володар Гран-прі міжнародних та всеукраїнських фестивалів та конкурсів.

Зокрема, у червні 2021 р. у м. Гайсин відбувся V «*Всеукраїнський фестиваль фольклорних колективів на приз Гната Танцюри*», присвячений 120-річчю відомого фольклориста та 30-й річниці незалежності України. Фестивальний форум, започаткований у 2001 р. є авторитетним творчим змаганням в якому приймають участь кращі фольклорні колективи і окремі виконавці з різних областей України. Серед учасників – Зразковий фольклорний ансамбль «Дивоцвіт» Гніванської ДМШ (художній керівник Т. В. Гуцал, керівник оркестрової групи О. В. Сірий). На заході, мета якого відродження і збереження багатовікової народної мистецької спадщини, було представлено пісні, народне музикування, обрядові костюмовані дійства з етнографічною атрибуцією тощо [109.]. За високу професійну майстерність ансамбль був нагороджений дерев'яним кубком – символом фестивалю [Додаток Л].

Змістовним, цікавим та вже традиційним заходом для учасників і числених гостей міста стало проведення «*Дня вишиванки*» в травні 2021 р. На святі виступили учні-виконавці, творчі колективи і викладачі школи, засвідчили власні музичні здібності та таланти, створили неповторну емоційну атмосферу. Подія широко висвітлювалась в місцевій пресі та соціальних мережах.

Доречно зауважити, що музичне яскраве свято пройшло на арт-локації – тематичному творчому майданчику, який облаштований за підтримки голови Гніванської ОТГ Кулешова В. В., місцевих депутатів та меценатів. Ця локація також стала місце проведення випускного вечора учнів Гніванської ДМШ 2021 р. – 15 талановитих музикантів.

Тож, сьогодні арт-майданчик символізує не лише зв'язок міста з музичною культурою, а й слугуватиме для втілення креативних творчих ідей: фотозони для відзначення урочистих подій, проведення лекцій просто неба,

концертних виступів учнів музичної школи і просто осередком культурного дозвілля містян, що сприятиме популяризації музичного мистецтва серед жителів громади [Додаток М].

Вокальний квартет «Дивограй» Гніванської ДМШ (клас викладача Т. А. Магнушевської) виступив на урочистостях до Дня незалежності України (24 серпня 2021 р.).

Умови карантинних обмежень внесли певні зміни у формат і тематику заходів, які проводяться ДМШ, переважна їх більшість в період минулого навчального року проходили онлайн. Серед заходів слід відмітити такі: святкові концерти, як от новорічні виступи учнів фортепіанного відділу, класу гітари та сольного співу, які разом з викладачами підготували *онлайн ролики-вітання* «З новорічними святами», «Ми новорічні дива», «Коляда іде» (викладачі І. Ю. Юрчишина, Т. П. Дунда, Т. А. Магнушевська, Л. Л. Маленко); *онлайн привітання* до Дня будівельника, Дня українського козацтва та Дня захисника України учнів фольклорного відділу (викладачі Т. В. Гуцал, О. В. Сірий); *онлайн концерти* народно-християнського Свята Андрія Первозваного учні фольклорного відділу; *онлайн проект* «Я люблю своє місто» в реалізації якого активну участь взяли учні та викладачі відділу сольного співу; літературний онлайн проект «Презентація поезії В. Варюшкіної» відділи сольного співу та фольклору; академічні концерти онлайн провели учні фортепіанного і фольклорного відділів, класу гітари, скрипки, духових інструментів тощо.

Музична школа є учасником *інноваційної освітньої екосистеми* «Музична освіта і музична індустрія: Україна, Європа, Світ», яку представляє викладачка відділу сольного співу І. С. Мазур, також учні ДМШ прийняли участь у *телевізійному проекті* «Загадай бажання», що значно розширило можливості творчої реалізації.

Вже традиційно для учнів музичної школи та з метою заохочення до навчання нових учнів викладачами фортепіанного відділу проводяться *фотосесії*, які приурочені до святкових дат: «На Миколая», «День

вишиванки», «Всесвітній День музики». Оприлюднення фотографій юних музикантів у соціальних мережах та на офіційному сайті музичної школи не лише презентую цікаве позаурочне життя учнів, а й сприяє популяризації фортепіанного мистецтва, підтримує авторитет викладачів [Додаток Є].

В нових умовах онлайн активізувалася і профорієнтаційна робота, спрямована на знайомство з діяльністю музичної школи, творчими колективами, викладацьким складом. Проведено онлайн ознайомчі уроки з фортепіанним відділом на тему «Знайомство з інструментом» (клас старшого викладача І. А. Юрчишиної), а також підготовлено онлайн візитівка фортепіанного квартету піаністів «Творча скарбничка «Piano Art» (викладач М. А. Безп'ятко).

3.4. Напрями та перспективи розвитку музичної школи.

Детальний аналіз діяльності Гніванської дитячої музичної школи за останні роки, який ми здійснили у попередніх розділах, дає можливість окреслити перспективи її розвитку на майбутнє, визначити пріоритетні напрями, які дозволять покращити якість надання освітніх послуг, бути конкурентоздатною установою та якісно вирізнятися з-поміж інших закладів початкової мистецької освіти.

Нами визначені ключові проблемні питання, вирішення яких є обов'язковою умовою надання початкової мистецької освіти, що відповідає сучасним модернізаційним процесам у галузі та спрямована на формування у дітей та юнацтва високого рівня музичної освіченості. Охарактеризуємо їх детально.

1. Однією з першочергових умов організації, забезпечення та провадження освітнього процесу для набуття здобувачами спеціальних здібностей, естетичного освіду і ціннісних орієнтацій у процесі активної мистецької діяльності та формування практичних навичок і компетентностей є широке застосування у навчанні інновацій та інтернет-технологій.

Серед проблем Гніванської ДМШ:

- Недостатня кількість точок доступу до мережі інтернет в класах;
- Відсутність технічних засобів для проведення онлайн уроків;
- Відсутність сучасних гаджетів у учнів.

Зауважимо, що сьогодні вченими та педагогами-практиками інтернет розглядається як базова основа цивілізаційного розвитку та феномен культури. У цивілізаційному відношенні – це нова комунікативна технологія, яка виносить на якісно новий щабель розвитку та раціоналізує відносини в соціумі, в нашому випадку у сфері музичної освіти. Як феномен культури, інтернет має не менш важливе значення у розбудові соціокультурного простору, надаючи нові можливості і переваги, створює в собі нові форми культурного буття і транслює їх в наше повсякденне життя [27].

Комп'ютерні технології навчання визначають як сукупність програмних, технічних і комунікаційних засобів, а також способів та новаторських методів їх застосування для забезпечення високої ефективності в інформатизації освітнього процесу.

На заняттях із музичного мистецтва можна використовувати комп'ютер з метою: демонстрації і розкриття особливостей історії розвитку музичних інструментів; контролю знань, умінь і навичок у вигляді тестів; організації акомпанементу пісень, добору гармонічного супроводу; оволодіння нотацією і основами музичної грамотності; музичної ілюстрації інформації про творчість композиторів; прослуховування музики (різних стилів, жанрів, історичних епох); створення мультимедійних презентацій для використання в музичній освіті; для пояснення будь-якого матеріалу, де комп'ютерні технології відіграють роль наочності, що важливо для сприйняття та запам'ятовування на уроці [51, С. 287].

Окрім цього, мережа інтернет надає необмежені можливості доступу до світових ресурсів музичної культури, що значно розширить інформаційне потенціал навчального процесу, забезпечить ширше спілкування учнів з мистецтвом, мистецькими практиками тощо.

Разом з цим, постає пов'язана проблема широкого опанування інформаційними і комп'ютерними технологіями, а також методикою їх застосування в навчальному процесі самими викладачами, оновленням роботи бібліотеки музичної школи тощо.

Оснощення кабінетів комп'ютерною технікою й інтенсивне використання її на уроках стає обов'язковим атрибутом освітньої практики. Тож, впровадження в навчальний процес комп'ютерних систем навчання – актуальна необхідність. Вирішення зазначених питань для музичної школи – завдання найближчого часу, які нададуть можливість нового якісного етапу розвитку. Ще більше це питання набуває актуальності з огляду на реалії сьогодення – здійснення навчального процесу в умовах карантинних обмежень, проведення онлайн уроків, академконцертів, творчих заходів.

2. Для успішного ведення освітнього процесу сучасні навчальні заклади мистецького спрямування повинні своєчасно і адекватно реагувати на вимогу часу. Серед перспективних напрямів ДМШ – необхідність запровадження *нових форм і методів створення змісту освіти*, який відповідав би нагальним потребам виховання особистості дитини, формуванню духовних цінностей, створював умови для професійної художньо-творчої самореалізації здобувача початкової мистецької освіти. Це може проявлятися у оновленні типових навчальних планів та програм за якими здійснюється навчально-виховний процес у закладі; розширенні будь-яких додаткових послуг, курсів; в оновленні матеріально-технічної бази відповідно сучасним умовам; формуванні нових, більш конструктивних відносин з представниками фахового культурно-мистецького середовища, творчих і громадських спілок, територіальних громад, потенційними меценатами тощо.

3. Важливим напрямом діяльності керівництва Гніванської музичної школи має стати *розробка власного сайту* та наповнення його актуальною, змістовною інформацією, що постійно оновлюється. Ми зазначали, що сучасний соціокультурний простір України свідчить про підвищення ролі конкуренції в різних сферах соціальної практики, в тому числі і освітній

галузі та мистецькому житті. Тож, природно, що навчальні заклади, в тому числі й у сфері культури і мистецтв, використовують широкий потенціал засобів, що дозволяє вирізнити їх з-поміж інших, надати вичерпну інформацію, представити переваги, залучити якомога більшу кількість учнів.

Сайт забезпечить додаткові можливості формувати позитивний імідж музичної школи, відкритості і публічності її діяльності, що стане дієвим важелем впливу його розвитку та засобом підвищення конкурентоздатності на ринку освітніх послуг. Доречним буде інформування широкої громадськості про життя музичної школи, освітні та творчі досягнення учнівського корпусу і педагогічного колективу, цікаве портфоліо. Також на сай покладається завдання сприяти забезпеченню організаційної складової навчального процесу: представлення графіків навчального процесу; розкладу занять та його зміни; терміни проведення академконцертів, екзаменів; контактної інформації з керівництвом та структурними підрозділами; корисної інформації для батьків тощо.

Сайт є дієвим каналом комунікації з державними та громадськими інституціями, учнями та їх батьками, потенційними роботодавцями. Тож, розробка сайту – перспективний напрям розвитку включено до плану роботи Гніванської ДМШ на поточний навчальний рік.

4. Ще одна важлива проблема, яка потребує найшвидшого вирішення – неможливість охоплення навчанням більшої кількості дітей Гніванської ОТГ у зв'язку з обмеженням контингенту, яке пов'язане із неможливістю збільшення педагогічних ставок. Це питання стає суттєвою перепоною на шляху виявлення та залучення до мистецької освіти обдарованих і талановитих дітей з раннього віку, активізації їх творчих здібностей, розвитку і організації змістовного дозвілля.

Рівень культуротворчого та педагогічного потенціалу Гніванської дитячої музичної школи дозволяє стверджувати про можливість здійснити позитивні зміни в даній площині. Це відповідає зростаючим потребам суспільства у формуванні духовно багатого молодого покоління, з широким

кругозором, естетичними орієнтирами та моральними пріоритетами. Врешті, це сприятиме забезпеченню громадян у якісному культурному та мистецькому продукті, дозвіллі тощо.

5. Важливо вжити невідкладних заходів щодо зміцнення матеріально-технічної бази дитячої музичної школи, оновлення і модернізація навчальних класів та зали, придбання музичних інструментів, поповнення бібліотеки новою нотною та мистецтвознавчою літературою, дбати про економічну та соціальну стабільність викладачів, постійне удосконалення їх професійного рівня.

Підсумовуючи, зауважимо, що розуміння та вирішення окреслених нами важливих питань і проблем окреслять нові напрями та стануть запорукою подальшого розвитку Гніванської дитячої музичної школи.

Висновки до 3 розділу

Комунальний заклад «Гніванська дитяча музична школа» має потужний культуротворчий потенціал, корегує навчальну, організаційно-методичну та творчу діяльність відповідно до існуючих соціокультурних змін та реалій сьогодення.

Основним видом діяльності мистецької школи є освітня і мистецька діяльність, які включають організацію, забезпечення та реалізацію мистецько-освітнього процесу з метою формування у здобувачів початкової мистецької освіти компетентностей, передбачених освітньою програмою. Як заклад освіти сфери культури мистецька школа також є середовищем для розвитку творчого мистецького потенціалу громадян, їх художньо-естетичного розвитку.

Освітній процес у ДМШ здійснюється диференційовано відповідно до індивідуальних можливостей, запитів, інтересів, нахилів, здібностей учнів з урахуванням їх віку, психофізичних особливостей, стану здоров'я. це забезпечується кваліфікованим викладацьким складом музичної школи, який постійно підвищує власну кваліфікацію та педагогічну майстерність.

Навчально-виховний процес поєднує індивідуальні і колективні форми роботи, що визначаються освітніми програмами: уроки (індивідуальні та групові); репетиції; перегляди навчальних робіт, вистави, конкурси, фестивалі, олімпіади, концерти, виставки; лекції, бесіди, вікторини, екскурсії;

позаурочні заходи, а також інші форми, що передбачені освітніми програмами.

Викладачі та учні музичної школи приймають активну участь у культурно-мистецькому житті міста та регіону про що свідчать отримані призові місця на фестивалях, конкурсах, схвальні відгуки у засобах масової інформації про концертні виступи, участь у мистецьких акціях, урочистих заходах, святах тощо.

Перспективи розвитку закладу лежать в площині подальшого забезпечення культурно-світніх потреб дітей та юнацтва.

ВИСНОВКИ

Проведене нами наукове дослідження дозволило зробити такі узагальнення, висновки і пропозиції:

1. Опрацювання джерел за проблематикою дослідження засвідчило актуальність теми музичної освіти дітей і юнацтва в Україні. Праці науковців за цією проблематикою характеризуються виокремленням і вирішенням таких суттєвих питань розвитку музичної освіти, як обґрунтування виховного впливу музики на особистість, визначення програмних вимог до початкової загальної музичної освіти, висвітлення проблем розвитку музичних здібностей дитини, формування основ її музичної культури, становлення музичної ерудиції в контексті різних видів мистецтва, підсилення активної позиції учня у опануванні музичного мистецтва, модернізації початкової музичної освіти в Україні в період сучасних соціокультурних трансформацій (І. Барвінок, О. Борисова, В. Булгакова, С. Дицьо, Б. Жорняк, Л. Заря, О. Лобова, Л. Масол, С. Науменко, О. Ростовський, Г. Падалка, С. Чепіга та ін.).

Досягнення музичної педагогіки створили міцний фундамент подальшого розвитку теоретичних та практичних засад музичної освіти у початковій школі, зумовили постановку актуальних питань оновлення і осучаснення музичної початкової загальної освіти, уможливили визначення провідних підходів до її модернізації.

Музичне навчання визначається вченими і практиками як складний, діалектичний процес розвитку не лише музичних, а й художньо-творчих здібностей людини. Воно активізує розвиток усього комплексу здібностей, виходячи за межі музичної діяльності.

2. Дослідження засвідчило, що сучасна музична освіта посідає вагомe місце в загальному процесі реформування національної школи, як шлях формування світоглядної культури особистості. Сформована в процесі історичного розвитку, творча діяльність завжди була невід'ємною частиною духовного самотворення українського народу, в ній узагальнюється досвід нації, втілюється менталітет українства, його моральні якості та духовні ідеали. Музичне мистецтво зберігає самобутні традиції національної культури, унікальність світобачення та світовідчуття народу, але, в той же час, мистецтво не може замкнутися тільки в національному, воно завжди звернуте до загальнолюдських духовних вимірів. Осягнення мистецького надбання людства молодим поколінням – одне з пріоритетних завдань музичної освіти, яка наразі трансформується відповідно до реалій і потреб сьогодення.

Музична освіта була і до сьогодні залишається невід'ємною і самостійною складовою феномену культури України, вона органічно вписується в соціокультурну сферу і виконує своє основне завдання – виховання освіченої, духовно багаті особистості.

Дослідження засвідчило, що музична освіта безпосередньо пов'язана: з музичним навчанням, яке передбачає засвоєння учнями музичних знань, набуття ними умінь і навичок, формування емоційно-цінносного відношення учнів до музики і їх музично-творчої діяльності. Констатуємо також взаємозв'язок з музичним вихованням мета якого набуття учнями певних якостей особистості, їх моральне, естетичне і художнє виховання.

Як важливий напрям початкової музичної освіти музично-естетичне виховання включає процес формування музично-естетичної свідомості

особистості, системи навичок музично-творчої діяльності та реалізується засобами створення музично-естетичного середовища; педагогічної діяльності вчителів, які забезпечують виховний вплив музики; створення умов для самостійної творчої діяльності дітей. Це реалізує основну мету музичної освіти – формування музичної культури дитини.

Музична освіта здійснює трансформацію національних та універсальних музичних культурних цінностей, передаючи їх від покоління до покоління; забезпечує засвоєння нових наукових понять, педагогічних технологій, розкриття творчого потенціалу народу в цілому і окремої особистості, збереження і примноження національних культурних цінностей. Тож, можна стверджувати про засадничі функції системи освіти в контексті цивілізаційного поступу.

В Законі України «Про освіту» визначають мистецьку освіту як спеціалізований вид освіти, який має особливі умови реалізації, встановлює пов'язаність між собою її ланок, взаємозалежність рівнів і наступність її здобуття в процесі підготовки професійних митців. Музична освіта є складовою мистецької освіти.

Музична освіта є результатом формування загальної культури людини, її духовності. Подальший її розвиток, як важливої ланки освітньої системи України та частини європейського культурного простору передбачає збереження її самостійності, потребує подальшого розвитку і оновлення відповідно до сучасних реалій та потреб суспільства, що гарантує якісне кадрове забезпечення як галузі музичного мистецтва, так і соціально-культурної сфери в цілому.

Музична освіта виконує ряд соціокультурних функцій, які визначають її роль і місце в розвитку суспільства, гуманітарної сфери, конкретної галузі соціальної практики. До основних функцій належать: духовно-творча, світоглядно-виховна, етична, естетична, пізнавально-просвітницька, соціально-орієнтаційна, гедоністична, комунікативна тощо.

Принципами музичної освіти є: обумовленість навчально-виховного процесу суспільним потребам; відповідність змісту і методики навчання і виховання дітей; комплексне вирішення завдань навчання, виховання і розвитку; взаємозв'язок цілей, змісту, форм, методів, засобів навчання і виховання, а також забезпечення взаємодії духовного, загальнокультурного, музичного розвитку учнів; поєднання педагогічного керівництва з розвитком самостійності, ініціативності і творчості дітей тощо.

Однією з найважливіших граней культурно – мистецької освіти є процес функціонування мистецтва в соціумі.

3. В магістерській роботі проаналізовано розвиток початкової музичної освіти на теренах України, що дозволило зробити висновок про її історичні витоки і вагомі педагогічні здобутки. Історико-теоретичний контекст музично-освітньої діяльності дозволив виявити вплив соціальних, економічних, культурно-політичних та музично-освітянських чинників розгортання цього процесу.

Дослідження свідчить, що музичній освіті надавалось важливе значення на різних історичних етапах розвитку. З часів Київської держави і до початку ХХ ст. сутність освітянського середовища визначалася тісним взаємозв'язком народної, духовної й світської культури, надавалось значення викладанню нотної грамоти, співу з нот, поширення багатоголосної хорової музики (братські, церковні, монастирські школи; Києво-Могилянський, Острожський та Чернігівській колегіуми; оркестри та хорові капели при дворах вельмож; навчання музиці у вищих навчальних закладах тощо).

На становлення музичної освіти дітей у початковій ланці суттєвий вплив мали: основоположник української класичної музики М. Лисенко; К. Стеценко, який увійшов в історію початкової музичної освіти в Україні як реформатор в галузі методики освоєння учнями нотної грамоти; українські композитори О. Кошиць, М. Леонтович, П. Козицький, Ф. Колесса, Я. Степовий, Л. Ревуцький, які опікувалися розвитком дитячого хорового співу,

визначили провідну роль фольклору в музичному вихованні дітей; В. Верховинець у своїх роботах про музично-творчий розвиток обґрунтував значення музично-ігрової методики в роботі з дітьми молодшого віку. За радянських часів і дотепер накопичено унікальний матеріал з питань музичного виховання дітей (Б. Асаф'єв, П. Блонський, Н. Ветлугіна, Н. Гродзенська, Д. Кабалевський, В. Шацька та ін.).

Наукові доробки вчених та практиків музичної освіти дітей за довгі роки узагальнили багатий досвід в цій царині, спонукали до розумінні потреби оновлення початкової музичної освіти, і на сучасному етапі уможливили її модернізацію.

4. В процесі вивчення наукової теми ми мали змогу охарактеризувати сучасну вітчизняну систему початкових закладів музичної освіти, які організовують освітній процес за Національною багаторівневою системою музичної освіти України. Діяльність суб'єктів у цій царині регламентує низка нормативно-правових актів: Закон України «Про освіту» (2017 р.), «Про позашкільну освіту» (2000 р.), «Про культуру» (2021 р.), «Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті» (2002 р.), «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» (2010 р.), «Концепція гуманітарного розвитку України на період до 2020 року» (2012 р.), «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013 р.), Концепція «Нова Українська школа» (2017 р.), Положення про мистецьку школу (2018 р.) та ін.

В зазначених документах дається призначення мистецької освіти загалом – сформувати особистість, здатну відтворювати або створювати твори мистецтва – аматорського або професійного. Призначення початкової мистецької освіти – сформувати ґрунтовний базис для такої мистецької діяльності.

Можемо стверджувати, що призначення дитячих мистецьких шкіл як осередків функціонування початкової мистецької освіти трактовка і її

законодавче закріплення засвідчує розуміння державними інституціями цієї підсистеми як феномена культури, який відіграє важливу роль у формуванні і функціонуванні культурного простору України.

За даними Державної служби статистики на 2020-2021 н.р. в Україні функціонувало 1303 мистецькі школи. Аналіз даних за період з 1995 по 2019 рр. свідчить про зменшення кількості початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів в усіх областях України.

Станом на 01.03.2021 р., у Вінницькій області функціонує 54 мистецькі школи, в яких навчаються 11776 учнів, тобто відсоток охоплення початковою мистецькою освітою в області становить 8%. Зауважимо, що моніторинг за показниками сфери культури, цей показник включено до переліку маркерів ефективності роботи культурної сфери області.

Наразі, загальнодержавна та Вінницька регіональна мережі закладів початкової мистецької освіти, як і уся галузь потребує модернізації як структури, так і змісту, оновлення і підвищення її якості відповідно до потреб і реалій сьогодення.

5. Музична освіта, як складова культури загалом, виконує важливі соціокультурні функції, формує суспільну свідомість, спонукає до пошуку і освоєння духовних надбань народу, вчить розуміти і цінувати красу яка має силу змінювати світ. В свою чергу «мистецтво», базується на творчій активності людини, її вміння та здатності створити високохудожній культурний продукт, запит на який в суспільстві зростає. Тож, на нашу думку, найважливішою місією музичної освіти є виявлення, підтримка і розвиток творчості, особливо дітей і юнацтва, які виявили здібності, талант та бажання навчатися мистецтву. Свій вклад у реалізацію цього завдання повинна внести і початкова мистецька освіта, в якій процес навчання неможливо відокремити від естетичного і морального виховання.

У сучасних музичних школах і школах мистецтв у тісному зв'язку здійснюється процес формування у підростаючого покоління естетичного

сприйняття дійсності. У навчально-виховному процесі тісно пов'язані між собою музичне виховання, навчання і музичний розвиток особистості. Дитячі музичні школи стали важливою базою для розвитку музичної свідомості, емоційної культури, художнього смаку дітей і поширення музичної культури. Вони системно формують у дитини потреби, відчуття і розуміння краси, гармонії в мистецтві і оточуючому світі. Саме широким арсеналом засобів музичного мистецтва емоційно-образне ставлення дітей до дійсності сприяє їх духовному зростанню та загальній культурі.

Оснoву системи музично-естетичного виховання складає зв'язок музичного виховання з естетичною сутністю музичного мистецтва, а вироблені в педагогіці мистецтва принципи і методи музичного виховання і навчання сприяють досягненню найбільшої ефективності впливу естетичної сутності музичного мистецтва на розвиток дитячої особистості. Під впливом музичного розвитку формується емоційна сфера, удосконалюється мислення, дитина стає чуйною до краси в мистецтві і житті.

6. Музичні фестивально-конкурсні змагання є важливою складовою культурно-мистецького простору області і країни в цілому. Вони розв'язують цілу низку соціокультурних завдань, серед яких пріоритетними є: збереження і поширення національної культурної і музичної спадщини; розвиток і просування певного виду творчості; формування і розвиток нового покоління української сучасної мистецької спільноти; підтримка талановитої молоді та обмін творчим досвідом; налагодження галузевих комунікацій; активізація творчого життя міста чи регіону та ін.

Україна znana багатьма міжнародними форумами дитячої та юнацької творчості, що вписалися в художнє життя країни та сприяють інтеграції в світовий мистецький простір. Сьогодні на Вінничині проходять низка фестивальних заходів, серед яких варто назвати такі: Музичний фестивальний проект «Хорові асамблеї Миколи Леонтовича» (м. Вінниця); Дитячий конкурс фортепіанної виконавської майстерності який проходить в

межах Всеукраїнського інструментального конкурсу ім. Я. Падеревського (м. Вінниця); Міжнародний фестиваль «Мистецтво без кордонів» (м. Вінниця); Міжнародний фестиваль-конкурс народного хорового співу імені В. І. Іжевського «Над Собом пісня дзвінко лине» (м. Вінниця); Всеукраїнський відкритий фестиваль східних мистецтв «Салям намасте» (м. Гнівань); Міжрегіональне свято духової музики «Сурми Поділля 2021» (м. Крижопіль); Міжнародний конкурс духової музики «VIN Venti» (м. Вінниця); Регіональний фестиваль-конкурс дитячих духових оркестрів «Хмільницькі сурми» ім. Ростислава Панченка (м. Хмільник); Регіональний конкурс юних виконавців класичних творів «Жмеринський камертон» (м. Браїлов); Відкритий фольклорний фестиваль «Гармонь грає – душа співає» (м. Гнівань); Обласний конкурс інструментальних дитячих ансамблів «Подільська весна», естрадний дитячо-юнацький фестиваль-конкурс «Музична парасолька»; Інтегрований дитячий фестиваль для осіб з обмеженими можливостями «Без обмежень» та ін.

В своїй діяльності заклади початкової музичної освіти також орієнтуються на організацію, проведення та активну участь в багатьох мистецьких фестивалях як всеукраїнських, так і міжнародних. Фестивальна практика сприяє активізації творчості дітей, художньо-мистецькій самореалізації, формує естетичні смаки, впливає на змістовне дозвілля, забезпечує засади виховання. Дитячі мистецькі форуми презентують кращі зразки дитячої творчості, відкривають нові імена, представляють мистецькі школи та кращі методики навчання, що є корисним як для дітей-учасників, так і для педагогів-наставників.

7. Досліджений заклад початкової мистецької освіти є авторитетним в системі мистецького навчання, провадить свою роботу за такими напрямками позашкільної освіти, як художньо-естетичний, музичний та виховний. Поєднання цих складових освітнього процесу забезпечує розвиток творчих здібностей, обдарувань та набуття здобувачами практичних навичок,

оволодіння знаннями в галузі музичного мистецтва, а також спеціальних музичних виконавських компетентностей у процесі активної музичної діяльності.

Відповідно до установчих документів та визначеної місії основним видом діяльності музичної школи є освітня і мистецька діяльність, яка включає організацію, забезпечення та реалізацію мистецько-освітнього процесу з метою формування у здобувачів початкової музичної освіти компетентностей, передбачених освітньою програмою. Як заклад освіти сфери культури музична школа також є середовищем для розвитку творчого мистецького потенціалу дітей та юнацтва, їх художньо-естетичного розвитку.

За понад тридцять років діяльність Гніванська ДМШ виховала плеяду освіченої молоді, якій притаманні високі моральні, етичні та художньо-естетичні чесноти, творча активність, оволодіння народними мистецькими традиціями, здатність через музичне мистецтво сприймати оточуючий світ.

Музична школа має високопрофесійний склад викладачів, який постійно підвищує педагогічну майстерність, опановує та впроваджує інноваційні форми роботи, підтримує ініціативність талановитих дітей, пробуджує їх інтерес до творчості, в результаті чого трансформується якість освітніх послуг.

8. Заклад є дієвим суб'єктом культурно-мистецького життя Вінничини, активним в питанні популяризації українського музичного продукту засобами концертно-пропагандистської діяльності, підтвердженням чого є участь і перемоги учнів та викладачів школи в міських, обласних та міжнародних заходах, творчих змаганнях, фестивалях та концертах.

Відомими в регіоні є творчі колективи унів та викладачів Гніванської ДМШ: Зразковий фольклорний ансамбль «Дивоцвіт» (керівники Гуцал Т. В., Сірий О. В.), Зразковий хореографічний ансамбль «Візерунки» (керівник – Приймак Ю. В.), Зразковий ансамбль польського танцю «Подільські мальви» (керівник – Глотова І. С.), Зразкові вокальні ансамблі «Сузір'я фантазій»

(керівник – Коробенко Л. Ф.) та «Ритми серця» (керівник – Мазур І.), оркестр духових інструментів (керівники – Крисько О. Б., Волосяний А. В.), фортепіанний квартет викладачів «Piano-Art» тощо.

Творчий та виконавський потенціал школи було гідно представлено на численних культурно-мистецьких івентах Вінничини: Міжнародному фестивалі-конкурсі «Палаюча зірка» та «SOLOVIOV-ART», Всеукраїнському фестивалі-конкурсі «Подільські гостини», Всеукраїнському відкритому конкурсі вокального мистецтва ім. І. Кириліної «Осінь мелодія», Всеукраїнському дитячому конкурсі фортепіанної виконавської майстерності ім. Я. Падеревського, Регіональному фестивалі-конкурсі дитячих духових оркестрів «Хмільницькі сурми» ім. Р. Панченка, а також численних святах, фольклорних дійствах, мистецьких акціях. Така діяльність сприяє процесу соціокультурного розвитку області, колективи Гніванської музичної школи суттєво доповнили і урізноманітнили культурний образ регіону.

Нами сформовано **рекомендації**, впровадження яких в діяльність Гніванської дитячої музичної школи будуть сприяти її подальшому розвитку:

- Необхідність запровадження нових форм і методів створення змісту початкової мистецької освіти, що передбачає оновлення та корегування типових навчальних планів і програм, переліку навчальних дисциплін та ін. у відповідності до сучасних вимог.

- Впроваджувати більш широке *застосування у навчанні інновацій та інтернет-технологій*. З цією метою необхідно вирішити проблеми недостатньої кількості точок доступу до мережі інтернет в класах; придбати технічні засоби для проведення онлайн уроків та сучасні гаджети для учнів і викладачів; сприяти опануванню інформаційними і комп'ютерними технологіями та методикою їх застосування в навчальному процесі самими викладачами школи.

- Постійно дбати про оновлення матеріально-технічної бази відповідно сучасним умовам, закупівлю нових музичних інструментів.

- В перспективі музичної школи – розширення додаткових освітніх послуг в групах самоокупності, відкриття нових відділень, класів, курсів, участь у нових культурно-мистецьких проектах, прагнення до нових творчих здобутків. Доцільним вбачається розширити перелік послуг для всіх вікових категорій населення, наприклад, для батьків, які відвідують мистецькі школи разом зі своїми дітьми – для них можливе проведення уроків культури та мистецтва, в час коли вони очікують свою дитину.

- Організація інформаційної бази в музичній школі, а саме забезпечення належного функціонування бібліотеки, впровадження нових нових технологій, наприклад, електронної нотної бібліотеки та оптимізація витрат на їх утримання та розвиток.

- Продовжувати практику конструктивних відносин з представниками фахового культурно-мистецького середовища, творчими і громадськими асоціаціями, працювати над залученням до співпраці потенційних спонсорів і меценатів.

- Ініціювати практику участі викладачів Гніванської ДМШ в методичних семінарах, науково-практичних конференціях, круглих столах тощо для проширення власного педагогічного досвіду, вивчення передових методик інших навчальних закладів та встановлення комунікацій в музично-освітній галузі.

- Активізувати міжрегіональні та міжкультурні зв'язків, як от програми обміну, що стануть важливим поштовхом для розвитку музичної школи.

Реалізація зазначених напрямів буде сприяти подальшій розбудові вітчизняної культурно-мистецької освіти, виведе її на новий щабель розвитку у відповідності до реалій та потреб сьогодення.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Абдуллин Э. Б., Николаева Е. В. Теория музыкального образования: учебник; 2-е изд., исп. и доп. Москва : Прометей, 2013. 432 с.
2. Барвінок І. В. Теоретичні підходи до розуміння особливостей сприймання музики молодшими школярами // Молодий вчений. 2017. № 4.2 (44.2). С. 1–6. URL : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/4.2/1.pdf>
3. Барило С. Головні аспекти музичного виховання учнів в зарубіжних країнах. URL : <https://www.google.com/search?biw>.
4. Белікова В. В. Музика для дітей та юнацтва у творчості українських композиторів: хрестоматія; МОНМС України. Кривий Ріг : Видавництво Р. А. Козлова, 2015. 116 с.
5. Белікова В. В. Історія української музики: навчальний посібник / Валентина Венедиктівна Белікова; МОНМС України. Кривий Ріг : Видавничий дім, 2011. 108 с.
6. Белікова В. В. Формування ціннісних переконань майбутніх педагогів-музикантів у процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04; Кіровогр. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. Кіровоград, 2016. 20 с.

7. Блудова Ю. О. Художньо-естетичне виховання як один з основних чинників гармонійного розвитку особистості // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2015. Вип. 40 (93). С. 64-70.
8. Борисова О. О. Формування творчих здібностей молодших школярів у процесі музичної навчально-ігрової драматизації : автореф. дис. ... наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Теорія та історія педагогіки»; Укр. держ. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. К., 1994. 20 с.
9. Булгакова В. А., Цуранова О. О. Мистецька освіта в контексті традицій та сучасних педагогічних тенденцій // Актуальні питання мистецької педагогіки. 2014. Вип. 3. С. 23–26.
10. Бурдейна-Публіка Т. Становлення і розвиток професійних форм музичного життя Вінниччини як складової культури Подільського краю : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 26.00.01 – теорія та історія культури. Львів, 2009. 22с.
11. Выготский Л. Психология искусства. 3-е изд. Москва : Искусство, 1986. 573 с.
12. Герасимова-Персидская Н. А. Музыка. Время. Пространство.; під ред. И. Тукова. Київ : ДУХІЛІТЕРА, 2012. 408 с.
13. Голешевич Б. О. Эвристические основы педагогики общего музыкального образования : монография. Могилев : МГУ им. А. А. Кулешова, 2009. 272 с.
14. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 374 с.
15. Горбенко С. С. Історія гуманізації музичної освіти : навч. посіб. за модульно-рейтинговою системою навчання. Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2007. 348 с.
16. Гудкова Е. А. Методика «Музики для дітей» Карла Орфа. URL : <https://puzkarapuz.ru/content/195>

17. Гуральник Н. П. Історія музичної освіти України: курс лекцій для студентів музичних спеціальностей ВОЗ мистецького спрямування. 2-е вид., виокремлено та конкретизовано історичний дискурс. Київ : вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. 31 с.
18. Дгаузер Е. В. Идеи творческого развития личности в педагогике Карла Орфа // Историко – педагогический журнал. 2019. №3. С.131– 138.
19. Данько Н. П. Методика інтегрованого навчання музики молодших школярів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика музичного навчання»; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. К., 2013. 21 с.
20. Дицьо С. В. Методика реалізації особистісно-орієнтованих технологій музичного навчання учнів початкової школи на основі народно-педагогічних традицій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика музичного навчання»; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. К., 2012. 20 с.
21. Дмитруха А. В. Філософія музичного виховання у дошкільному навчальному закладі // Вісн. Харків. нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди. Філософія. 2013. Вип. 41(2). С. 150 – 157.
22. Доманицкая Н. В. Цели музыкального воспитания детей в концепциях К. Орфа и Д. Кабалевского // Педагогические науки. 2020. № 5 (95). С.
23. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; голов. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
24. Євтух М., Дорошенко Т. Історико-теоретичний контекст підготовки майбутніх учителів початкової школи до забезпечення основ загальної музичної освіти учнів. URL : <https://dnmczkmo.org.ua/2021/03/zvit-dnmczzkmo-za-2020-r/>
25. Єгорова І. Музичне мистецтво як засіб формування національної самосвідомості в учнів на уроках музики в сучасній українській школі (методичний аспект). URL :

<https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova9/subor/Yehorova.pdf>.

26. Жорняк Б. Є. Методичні засади формування творчої активності молодших школярів засобами колективної музичної діяльності : автореф. дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика музичного навчання»; Нац. пед. ун-т ім. М. Драгоманова. К., 2013. 21 с.
27. Заря Л. О. Методика формування у молодших школярів інтересу до музики з використанням мультимедійних технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика музичного навчання»; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. К., 2013. 20 с.
28. Зеленська Л. М. Менеджмент мистецьких фестивальних проєктів : інноваційні підходи // Креативні індустрії в сучасному культурному просторі : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конференції, Київ, 26 травня 2016 р. Київ : НАКККиМ. 2016. С. 68-71.
29. Из истории музыкального воспитания : хрестоматия / сост. О. А. Апраксина. Москва : Просвещение, 1990. 207 с.
30. Кабалевский Д. Б. Как рассказывать детям о музыке? Москва : Советский композитор, 1982. 213 с.
31. Кабалевский Д. Б. Воспитание ума и сердца: книга для учителя. Москва : Просвещение, 1981. 192 с.
32. Кабалевский Д. Б. Педагогические размышления. Москва, 1986. 192 с.
33. Картава Ю. А. Виховний вплив музичного мистецтва на формування особистості // Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології. 2015. № 3 (47). С. 274 – 28.
34. Квашук В. М. Естетичне виховання школярів на уроках музичного мистецтва. URL : <https://sites.google.com/site/mokreckazosiist/muzika/esteticne-vihovanna-skolariv-na-urokah-muzicnogo-mistectva>.
35. Квятковский Е. В. Методологические проблемы совершенствования системы эстетического воспитания // Система эстетического

- воспитания школьников / ред. Герасимов С. А. Москва : Педагогика, 2019. № 65, Т. 1. 83. С. 9 – 12.
36. Кіреєва Т. І. Музична освіта сьогодення: від Ярослава Мудрого до Новітнього часу // Наука. Релігія. Суспільство. 2011. №1. С. 153 – 163.
37. Ковтун А. В. Розвиток музичної освіти майбутніх педагогічних кадрів в Україні (друга половина ХХ століття) : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки»; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, 2015. 283 с.
38. Коломиец Г. Г. Эволюция взглядов на музыкально-эстетическое воспитание. URL : http://bank.orenipk.ru/Text/t30_314.htm
39. Колос Т. М. Початкова мистецька освіта як складова сучасного культурного простору України // Вісник ДАКККіМ, 2013. № 1. С. 127 – 130. URL : <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:BCGp2bMbFlAJ:journals.uran.ua/visnyknakkkim/article/view/137349/134240+&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua>
40. Культурологія: українська та зарубіжна культура: навч. посіб. / За заг. ред. М. М. Заковича. 5-те вид. стер. Київ : Знання, 2010. 589 с.
41. Лобова О. Формування основ музичної культури молодших школярів : теорія та практика : монографія. Суми : Мрія, 2010. 516 с.
42. Лобова О. В. Дидактико-методична система формування основ музичної культури молодших школярів у процесі загальної музичної освіти : дис. ... доктора пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика музичного навчання»; Нац. пед. ун-т ім. М. Драгоманова. К., 2011. 508 с.
43. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі : методичний посібник для вчителів. Харків : Ранок, 2005. Ч. I. 113 с.
44. Мащенко А. І. Формування внутрішнього світу дитини, її особистості на уроках хорового співу у закладах позашкільної освіти // Сучасна мистецька освіта: реалії та перспективи : збірник тез наук.-практич.

- семінару / Редкол. : О. М. Грисюк, В. М. Малиневська, С. В. Малишко, та ін. Чернігів : Чернігівська філія НАКККіМ, 2018. 320 с.
45. Миколінська С. І. Методика формування слухової уваги молодших школярів на уроках музики : автореф. дис. ... канд. пед. Наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика музичного навчання»; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. К., 2013. 20 с.
46. Мистецька освіта в Україні: теорія і практика; За заг. ред. О. В. Михайличенко. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. 255 с.
47. Мистецька школа – це не тільки навчання дітей, це осередок гуртування спільноти. URL : <https://mkip.gov.ua/news/3569.html>
48. Михайличенко О. В. Основи загальної та музичної педагогіки : теорія та історія : навч. посіб. для студ. муз. спеціальностей. Суми : Наука, 2004. 210 с.
49. Мінкультури пропонує механізми збереження та розвитку мереж мистецьких шкіл в умовах запровадження децентралізації. URL : http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245192845&cat_id=244913751.
50. Москвічова Ю. О. Фестивально-конкурсний рух на Вінничині : динаміка розвитку // Культура і сучасність. 2014. № 1. С. 192 – 197.
51. Музична освіта: філософський, мистецтвознавчий та педагогічний наголоси: монографія / За ред. Н. А. Овчаренко, Я. В. Шрамка. Кривий Ріг, 2018. 300 с. URL : <https://kmaecm.edu.ua/wp-content/uploads/2021/06/ovcharenko-n.-a.-shramka-ya.-v.-2018-muzychna-osvita.-filosofskyj-mystecztvoznavchyj-ta-pedagogichnyj-nagolosy.pdf>
52. Музыкальный энциклопедический словарь / Гл. ред. Г. В. Келдыш. Москва : Советская энциклопедия, 1990. 672 с.
53. На Вінничині обговорили стан початкової мистецької освіти. URL : <http://www.vin.gov.ua/news/ostanni-novyny/35303-na-vinnychchyni-obhovoryly-stand-pochatkovoi-mystetskoi-osvity>

54. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013/print1472788_461667940
55. Олексюк О. М. Музична педагогіка : навч. посіб. Київ : КНУКіМ, 2006. 188 с.
56. Онищук І. А. Музична діяльність як засіб самовираження зростаючої особистості // Науковий вісник Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім. Т. Шевченка. Сер. : Педагогіка. 2013. Вип. 1. С. 131 – 140.
57. Освіта в Україні : виклики та перспективи. Інформаційно аналітичний збірник. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2020/metod-zbirka-osvita-ta-covid-2020.pdf>
58. Павлова Е. В. Музыкальное образование как необходимый аспект развития личности ребенка // Инновационные педагогические технологии: материалы II Междунар. Науч. Конф. Казань : Бук, 2015. С. 135 – 139. URL : <https://moluch.ru/conf/ped/archive/150/8086/>
59. Павлущенко В. З., Гаврилюк В. Ю. Художньо-естетичне виховання як засіб формування духовних цінностей вихованців позашкільних навчальних закладів // Художньо-естетичне виховання творчої особистості засобами позашкільної освіти : метод.посіб. / упорядн. В. Ю. Гаврилюк та ін. Біла Церква : КВНЗ КОР «Академія неперервної освіти», 2016. 144 с. URL : <https://repository.kristti.com.ua/wp-content/uploads/2016/08/2Gavrylyuk-Hud-Est-Vyh-Posibn-OOZO-.pdf>.
60. Падалка Г. М. Лекція з авторського курсу «Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін» на тему «Принципи навчання мистецтва». Київ, 2009. 10 с.
61. Падалка Г. М. Музична педагогіка. Херсон : ХДПІ, 1995. – 104 с.
62. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ : Освіта України, 2008. 274 с.

63. Падалка Г. М. Учитель, музика, діти. Київ : Музична Україна, 1982. 144 с.
64. Педагогика музыкального образования: Проблемы и перспективы развития: III Междунар. науч.-практ. конференция (г. Нижневартовск, 19-20 апреля 2011 г.) / Отв. ред. Э.Б.Абдуллин. Нижневартовск : Изд-во Нижневарт. гуманит. ун-та, 2011. 283 с.
65. Полєвіков І. О. Музична школа в аспекті особистісно орієнтованого виховання. URL : http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_44/32.pdf.
66. Полєвіков І. О. Педагогічні умови реалізації особистісно орієнтованого виховання учнів музичної школи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07; Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. Умань, 2013. 20 с.
67. Положення про мистецьку школу : Наказ Міністерства культури України від 09 серпня 2018 р. № 686. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1004-18#Text>
68. Про затвердження Методичних рекомендацій з розроблення освітніх програм для мистецьких шкіл : Наказ Міністерства культури України від 16.07.2018 № 633. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0633734-18/print>
69. Про затвердження Програми розвитку культури Вінницької області на 2018-2022 рр. Рішення Вінницької обласної Ради № 516 від 20.12 2017 р. URL : <https://vinrada.gov.ua/upload/files/7sklikannya/27Ses/516.pdf>
70. Про культуру : Закон України від 14.12.2010 №2778-17. Із змінами від 12.12.2012 на підставі № 5461-17// Офіційний вісник України. 2011. № 2. Ст. 91.
71. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 2145-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР). 2017. № 38–39. Ст. 380.
72. Про сьогоднішнє та майбутнє мистецької освіти – офіційно та відверто. URL : http://mincult.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=245488932

73. Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 14-15 квіт. 2015 р., м. Київ / Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка та ін. ; [за заг. ред. В. О. Огнев&арос;юка]. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 751 с.
74. Рожок В. І. Музика і сучасність : монографічні дослідження, науково-популярні, критичні та публіцистичні твори. Київ : Пошуково-видавниче агентство «Книга Пам'яті України», 2013. 220 с.
75. Роль музики у вихованні особистості. URL : https://www.creativeschool.com.ua/music_in_life/.
76. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти: навч.-метод. посібник. Тернопіль : Навч. книга – Богдан, 2011. 640 с.
77. Ростовський О. Я. Розвиток шкільної музичної освіти в Україні (XX – початок XXI ст.) // Мистецька освіта в Україні: теорія і практика / О. П. Рудницька – та ін.; заг. ред. О. В. Михайличенко, редактор Г. Ю. Ніколаї. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. С. 209 – 242.
78. Сбітнева Л. М. Розвиток системи музично-естетичного виховання дітей і молоді в Україні (друга половина XX ст.). : дис. пед. наук 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. Київ, 2018. 20 с.
79. Сбітнева Л. М. Взаємодія художнього і естетичного як передумова ефективності музично-естетичного виховання особистості //Духовність особистості: методологія, теорія і практика. Сєверодонецьк, 2015. Вип. 2 (65). С.148–163.
80. Сбітнева Л. М. Музично-естетичне виховання в Україні 90 років: культурологічний аспект // Вісник ЛНУ. Вид-во : ЛНУ ім. Тараса Шевченка, Старобільськ. 2015 р. №3 (292). С. 18–28.
81. Сироечко О. В. Музично-естетичне виховання підлітків як науково-педагогічна проблема // . Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2019 р., № 65, Т. 1. С. 79 – 83. URL : http://edagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2019/65/part_1/18.pdf
82. Система культурно-мистецької освіти в Україні після прийняття

- Закону України «Про освіту» № 2145 – VIII : Аналітичні матеріали.
URL :
[http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:E7DI4RhGIPUJ:mi
ncult.kmu.gov.ua/document/](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:E7DI4RhGIPUJ:mi
ncult.kmu.gov.ua/document/)
83. Сідлецька Т. І. Музична освіта в Україні: стан, проблеми,
перспективи. URL :
<https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13879/%D0%B8.pdf>
84. Сокол О. До визначення поняття «музика» // Музичне мистецтво і
культура. Науковий вісник ОДМА імені А. В. Нежданової. 2012. Вип.
16. С. 8–18.
85. Словарь узкоспециализированных терминов: Голоссарий. URL :
<http://goo.gl/K68xNQ>
86. Словник педагогічних термінів. URL :
<https://kneu.edu.ua/userfiles/professors/slovník.doc>
87. Супрун О. В. Музика в сучасній соціокультурній ситуації: особливості
та напрями дослідження // Міжнародний вісник: Культурологія.
Філологія. Музикознавство. 2017. Вип. 1. С. 153–159.
88. Сучасний тлумачний словник української мови. 65000 слів / за ред. В.
В. Дубічанського. Харків : ВД Школа, 2006. 1008 с.
89. Тельчарова Р. А. Музыкально-эстетическая культура и концепция личности.
Москва : Знание, 1989.
90. Терещенко С. В. Розвиток креативності підлітків на інтегрованих
уроках музики : дис. пед. наук 13.00.02 – теорія та методика
музичного навчання. Київ, 2018. 20 с.
91. Турчин Т. М. Генеза музичної освіти в Україні від часів Київської русі
до початку XIX століття // Науковий часопис НПУ імені М. П.
Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Зб. наук.
праць. К. : Вид-во НПУ, 2009. С. 216–221.

92. Турчин Т. М. Забезпечення домінування національного мистецтва у змісті музичної освіти молодших школярів як шлях до її оновлення // Рідна школа. 2012. № 8–9. С. 56–60
93. Турчин Т. М. Початкова музична освіта: проблеми модернізації : монографія. Чернігів: ПАТ «ПВК» Десна, 2013.
94. Турчин Т. М. Теоретико-методичні засади модернізації початкової музичної освіти в Україні : автореф. дис. ... доктора пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика музичного навчання»; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. К., 2014. 44 с.
95. Турчин Т. М. Шляхи модернізаційних процесів в сучасній початковій музичній освіті // ScienceRise. Pedagogical Education. 2016. № 9. С. 4 – 11. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/texcped_2016_9\(5\)_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/texcped_2016_9(5)_3).
96. Чепіга С. Г. Спрямованість музичного виховання на формування морально-естетичних якостей особистості // Зб. матеріалів Міжнар. наук. конф. 1025-річчя історії освіти в Україні : традиції, сучасність та перспективи 22.05.2014, м. Київ. Київ, 2014. С. 154-164.
97. Черкасов В. Ф. Музично-педагогічна освіта України на межі двох тисячоліть (1991-2010 рр.) : навч. посіб. Кіровоград : ТОВ «Імекс-ЛТД», 2011. 380 с.
98. Черкасов В. Ф. Основи наукових досліджень у музично-освітній галузі : підручник. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, Харків : ФОП Озеров, 2017. 316 с.
99. Черкасов В. Ф. Теорія і методика музичної освіти: навч. посіб. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2014. 472 с. С. 14–15.
100. Шамаєва К. І. Музична освіта в Україні у першій половині ХІХ ст. : навч. посіб. К. : ІЗМН, 1996. 112 с.
101. Шультіна В. Д. Українська музична педагогіка: підручник. Київ : ДАКККіМ, 2005. 271с.
102. Щодо організації роботи з музичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах: Інструктивно-методичні

рекомендації : Додаток до листа МОН України № 1/9-454 від 02 вересня 2016 р. // Дошкільна освіта. URL : <http://ru.osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/52246/>

103. Юрчишина І. А.
.....
.....
.....
104. Юцевич Ю. Є. Музика. Словник-довідник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. 352 с.

Інтернет-джерела:

105. Відбувся регіональний фестиваль-конкурс «Хмільницькі сурми». URL : <http://ekhmilnyk.gov.ua/archives/32511>
106. Вісім дитячо-юнацьких духових оркестрів Вінничини взяли участь у фестивалі «Хмільницькі сурми». URL : <https://xmilnuk.vn.ua/visim-dytyacho-yunaczkyh-duhovyh-orkestriv-vinnychchyny-vzaly-uchast-u-festyvali-hmilnyczki-surmy/>
107. Державний науково-методичний центр змісту культурно-мистецької освіти. URL : <https://www.dnmczkmo.org.ua/>
108. Звіт про роботу КЗ «Гніванська ДМШ» за 2020/2021 н.р. URL : <https://gnivan-miskrada.gov.ua/dokumentaciya-12-57-33-13-07-2021/>
109. На Вінничині відбудеться V Всеукраїнський фестиваль-конкурс фольклорних колективів на приз Гната Танцюри. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3261337-na-vinnicini-vidbudetsa-v-vseukrainskij-festival-folklornih-kolektiviv-na-priz-gnata-tancuri.html>
110. Офіційний сайт Всеукраїнського відкритого конкурсу імені С. С. Прокоф'єва. URL : <HTTPS://PIANO.UA/UK/PRO-KONKURS/>
111. Офіційний сайт Всеукраїнського творчо-мистецького фестивалю-конкурсу «Планета зірок». URL : www.yunostdnepra.dp.ua/
112. Офіційний сайт Всеукраїнської асоціації закладів мистецької освіти. URL : <http://associationzmin.org.ua/>

113. Офіційний сайт Гніванської територіальної громади. URL : <https://gnivan-miskrada.gov.ua/>
114. Офіційний сайт Державної служби статистики. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
115. Офіційний сайт Міжнародного багатожанрового онлайн конкурсу «Сузір'я Україна-Європа». URL : <https://constellation.org.ua/341/about-contest-constellation-ukraine/>
116. Офіційний сайт Міжнародного музичного фестивалю Odessa Classics. URL : <https://ua.odessaclassics.com/>
117. Офіційний веб-сайт Міністерства культури України. URL : <http://mincult.kmu.gov.ua/>
118. Портал про фестивалі та конкурси. URL : <http://fest-portal.com>
119. Рада з питань культурно-мистецької освіти. URL : http://195.78.68.75/mcu/control/uk/publish/officialcategory?cat_id=2451392

ДОДАТКИ

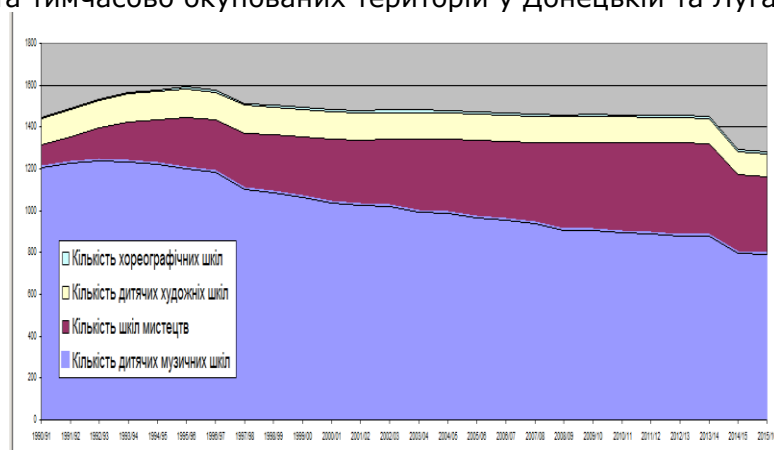
Додаток А

Мистецькі школи
(за даними Міністерства культури України)
(на початок навчального року, од)

	Кількість дитячих музичних шкіл	Кількість шкіл мистецтв	Кількість дитячих художніх шкіл	Кількість хореографічних шкіл
1990/91	1204	110	126	5
1991/92	1226	126	130	6
1992/93	1238	156	131	6
1993/94	1234	190	135	6
1994/95	1223	211	137	8
1995/96	1201	244	138	10
1996/97	1182	250	136	8
1997/98	1102	269	133	9
1998/99	1086	277	132	9
1999/00	1064	291	131	9
2000/01	1036	307	130	9
2001/02	1025	312	131	10
2002/03	1021	319	130	11
2003/04	995	348	127	11
2004/05	985	358	122	11
2005/06	966	370	124	12
2006/07	954	377	125	12

2007/08	938	389	125	10
2008/09	908	418	123	10
2009/10	905	422	124	10
2010/11	892	432	125	10
2011/12	889	435	123	10
2012/13	880	443	121	10
2013/14	878	443	121	10
2014/15 ¹	797	377	108	9
2015/16 ¹	793	370	109	8
2016/17 ¹	787	378	107	8
2017/18 ¹	786	384	109	8

¹Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Додаток Б

Учасники та дипломанти VIII регіонального конкурсу юних виконавців класичних творів імені Петра Чайковського та Н.Ф. фон Мекк «Жмеринський камертон» (2019 р.)

Емблема конкурсу

Додаток В

Педагогічний колектив Комунального Закладу
«Гніванська дитяча музична школа»

Додаток Г

Творчі колективи Гніванської дитячої музичної школи

Додаток Д

Досягнення викладачів КЗ «Гніванська ДМШ»

(участь у конкурсах особисто, в т.ч. дистанційних, поширення власного досягнення в межах підвищення кваліфікації відповідної спеціалізації, або проведення майстер-класів, конференцій, тренінгів на всеукраїнському/міжнародному рівнях.

Витяг зі звіту за 202/2021 н.р.)

№ з/п	П.І.Б. викладача	Повна назва заходу	Тематика виступу
1	Магнушевська Т.А. викладач відділу сольного співу, методист	Директор XI Всеукраїнського відкритого конкурсу вокального мистецтва «Осіньна мелодія» ім. І. Кириліної	
2	Фортепіанний квартет викладачів «Piano-Art» у складі: Юрчишиної І.А., Безп»ятко М.А., Берьозової В.Д., Байбарзи В.В.	I Міжнародний фортепіанний конкурс «Piano-Art»	I премія
3	Фортепіанний квартет викладачів «Piano-Art» у складі: Юрчишиної І.А., Безп»ятко М.А., Берьозової В.Д., Байбарзи В.В.	VIII Міжнародний фестиваль «Каштановий рояль»	III премія
4	Дунда Т.П. викладач відділу сольного співу	Всеукраїнського фестивалю-конкурсу дитячої та юнацької творчості "Лемцвіт" (академічний вокал) ;	I премія
5	Максименко Ю.Г. викладач хореографічного відділу	Всеукраїнський конкурс «Free dance»	II премія
6	Дует скрипалів у складі: Швабської О.М. та Биковської О.М.	I Міжнародний фестиваль конкурс «Гармонія талантів»	II премія
7	Дует скрипалів у складі: Швабської О.М. та Биковської О.М.	I Міжнародний фестиваль конкурс «Оksamитовий дивосвіт»	I премія
8	Дует скрипалів у складі: Швабської О.М. та Биковської О.М.	I Міжнародний конкурс «Дніпро арт фест»	Гран прі
9	Заслужений працівник культури України Гуцал Т.В., методист	Майстер-клас в рамках проведення XI Всеукраїнського відкритого конкурсу вокального	«Регіональна манера народного співу. Подільський стрій»

		мистецтва «Осінь мелодія» ім. І. Кириліної	
10	Маленко Л.Л. викладач народного відділу клас гітари, ст.викладач	Майстер – клас на платформі ZOOM для слухачів ВОНМЦ	«Складнощі та їх подолання в процесі навчання гри на гітарі шляхом впровадження власних метод. добробок» концерт учнів класу гітари
11	Фортепіанний квартет викладачів «Piano-Art» у складі: Юрчишиної І.А., Безп»ятко М.А., Берьозової В.Д., Байбарзи В.В.	Учасники майстер-класу на платформі ZOOM для слухачів ВОНМЦ з доцентом, кандидатом мистецтвознавства Рябовим І.С.	«Диференційний підхід до фортепіанних партитур при виконанні оркестрових творів»
12	Фортепіанний квартет викладачів «Piano-Art» у складі: Юрчишиної І.А., Безп»ятко М.А., Берьозової В.Д., Байбарзи В.В.	Мистецький проект для студентів та викладачів факультету початкової освіти та мистецтва ВДПУ ім. М. Коцюбинського	«Популяризація фортепіанного мистецтва»
13	Заслужений працівник культури України Гуцал Т.В. , методист	Член журі XI Всеукраїнського відкритого конкурсу вокального мистецтва «Осінь мелодія» ім. І. Кириліної	
14	Маленко Л.Л. викладач народного відділу клас гітари, ст.викладач	Член журі Міжнародного конкурсу «Різдвяні дзвіночки»	
15	Маленко Л.Л. викладач народного відділу клас гітари	Член журі Міжнародного конкурсу «Са нова»	
16	Арутюнян М.О. викладач по класу фортепіано, ст.викладач	Член журі Міжнародного конкурсу « Nev Years Stars»	

Фортепіанний квартет викладачів «Piano-Art» у складі: Юрчишиної І. А.,
Безп'ятко М. А., Берьозової В. Д., Байбарзи В. В.

Додаток Є

Новорічна фотосесія піаністів класу викладача І. Юрчишин
«На Святого Миколая» (2020 р.)

Учні Гніванської ДМШ – учасники і переможці Міжнародного конкурсу
«Подільські гостини - 2021»

Музично-літературний проект «Одного разу у бібліотеці»

Дипломи та нагороди учнів ДМШ на конкурсах

День вишиванки у Гніванській ДМШ (2021 р.)

Проведення фотосесії учнів на Арт-Локації

